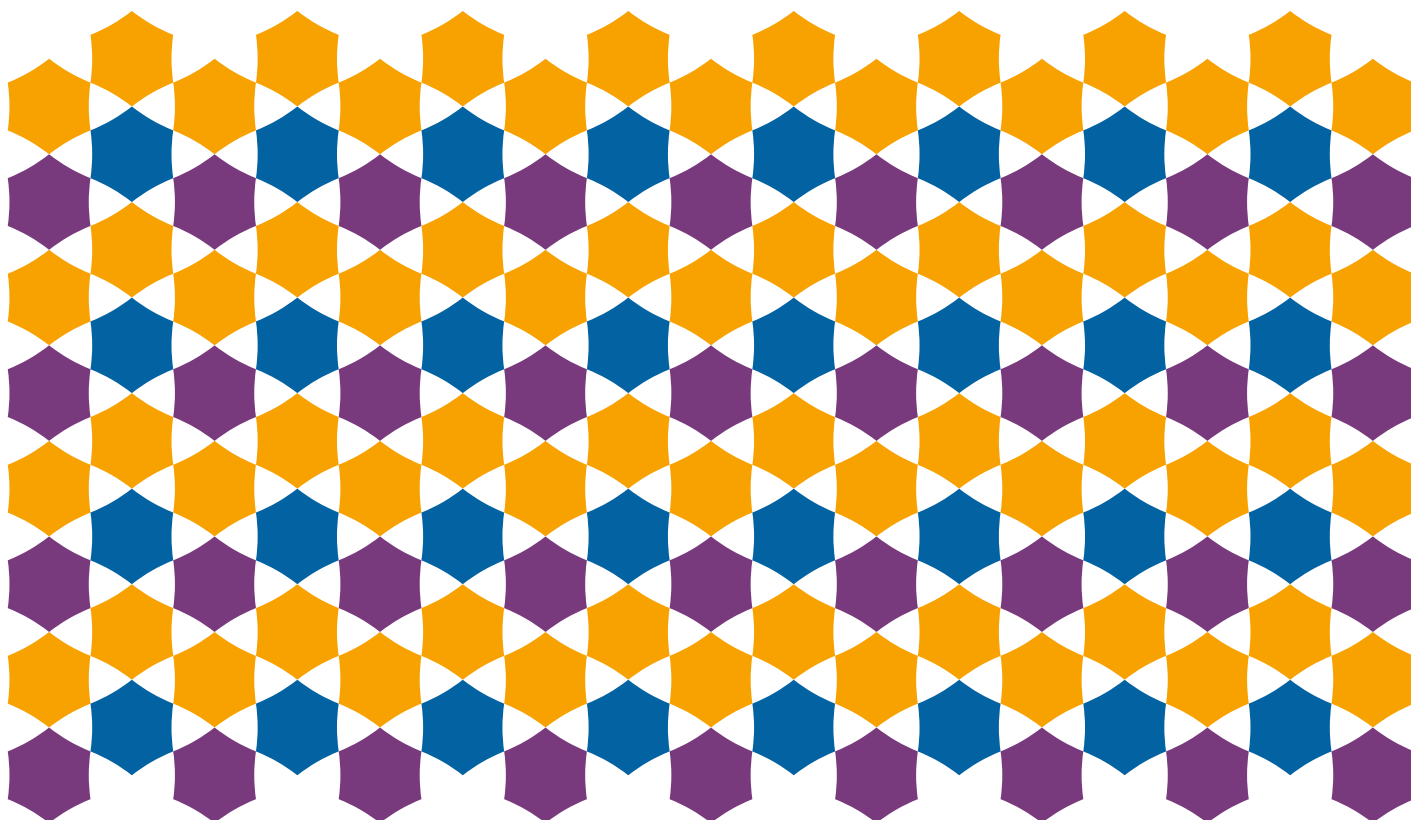

Forskningsfinansieringen vid svenska universitet och högskolor

Intäkter till forskning och utbildning
på forskarnivå 2005–2015

Rapport 2017:1

Forskningsfinansieringen vid svenska universitet och högskolor
Intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå 2005–2015

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2017
Författare: Johan Gribbe

Grafisk form: AB Typoform

Universitetskanslersämbetet • Löjtnantsgatan 21 • Box 7703, 103 95 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Rapportens disposition	9
Nio miljarder i ökade forskningsresurser sedan 2005	10
Minskande andel direkta statsanslag... ..	11
... men stigande andel statlig finansiering	11
Intäktsutveckling per intäktstyp	13
Egen forskning och utbildning på forskarnivå	13
Minskande uppdragsforskning	14
Direkta statsanslag	16
Statsanslagets olika delar	16
Förstärkning av basanslagen	17
Prestationsbaserad fördelning av nya statsanslag	18
Strategiska forskningsområden	20
Huvuddelen av de direkta statsanslagen till de etablerade universiteterna	20
Forskningsbidrag	23
Forskningsbidragen har ökat med sex miljarder kronor	23
Hälften av de ökade bidragen kommer från forskningsråden	24
Övriga forskningsfinansierande myndigheter	27
Universitet och högskolor	30
Minskade bidrag från de offentliga forskningsstiftelserna	30
Kommuner och landsting	33
Stiftelser och organisationer utan vinstsyfte i Sverige	33
Företag i Sverige	36
EU och övriga utlandet	36
Utvecklingen av forskningsfinansieringen fram till 2020	39
Andel direkta statsanslag	40

Sammanfattning

Under det gångna decenniet har svenska universitet och högskolor tillförts betydande resurser, huvudsakligen för forskning. Mellan 2005 och 2015 ökade lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå med 9,1 miljarder kronor till 38,8 miljarder kronor, vilket motsvarar en ökning med 31 procent i reala termer. Eftersom utbildningen på grundnivå och avancerad nivå inte tillförts resurser i motsvarande utsträckning har perioden som helhet inneburit att högskolan fått en större forskningstyngd.

Forskningsresurser har under perioden tillförts lärosätena både i form av direkta statsanslag och genom externa medel. Större delen av de ökade statsanslagen har tillfallit de breda etablerade och fackinriktade universiteten. Det utgör en tydlig skillnad mot anslagsfördelningen perioden innan. Mellan 1997 och 2005 höjdes de direkta statsanslagen för framförallt de nybildade universiteten och högskolorna med forskarutbildning, som ett led i dåvarande regeringars ambition att stärka forskningsresurserna vid de mindre lärosätena. Effekten blev att de breda etablerade och fackinriktade universitetens andel av lärosätenas samlade direkta statsanslag minskade från 96 procent till knappt 89 procent mellan 1997 och 2005.

Det senaste decenniet har principerna för de direkta statsanslagens fördelning ändrats. En prestationsbaserad resurstilldelningsmodell introducerades 2009 och anslagsmedel har också avdelats till satsningar på strategiska forskningsområden. Det har gynnat lärosäten med mer omfattande forskningsverksamhet. Sammantaget har de breda etablerade och fackinriktade universiteten kunnat tillgodoräkna sig omkring 90 procent av periodens reala ökning av de direkta statsanslagen på drygt tre miljarder kronor. Nu finns det tecken på att regeringen återigen vill styra resurser mot högskolor och nya universitet. Anslagsfördelningen mellan lärosätena perioden 2017–2020 har inte preciserats i den senaste forskningspolitiska propositionen, men mot bakgrund av fördelningen 2016 framstår det inte som osannolikt att en större andel av de nya resurserna på nytt kommer att gå till de nya universiteten och högskolorna. Regeringen har också uttryckt att det finns ett behov av en jämnare fördelning mellan universitet och högskolor.

De externa forskningsmedlen har sedan 2005 ökat snabbare än de direkta statsanslagen. Det betyder att den långsiktiga trenden med en minskande andel direkta statsanslag i lärosätenas forskningsverksamhet fortsatt också under det senaste decenniet. Mellan 2005 och 2015 steg de externa intäkternas andel av lärosätenas totala forskningsintäkter från 53 procent till 56 procent, medan de direkta statsanslagens andel minskade i motsvarande utsträckning.

Merparten av lärosätenas externa medel kommer också från staten och statliga myndigheter har stått för större delen av den ökade externa finansieringen. Framförallt forskningsråden har tillförts betydande resurser. Även dessa medel har huvudsakligen tillfallit de breda etablerade och fackinriktade universiteten. Deras samlade andel av forskningsrådets bidrag har legat konstant på omkring 96 procent under hela perioden, medan de nya univer-

sitetens och högskolornas andelar har varit runt två procent vardera. I ett internationellt perspektiv har svenska lärosäten samtidigt en hög andel finansiering från privata stiftelser och icke vinstdrivande organisationer. Deras betydelse i det svenska forskningssystemet har inte minskat sedan 2005, trots periodens stora tillskott av statliga forskningsmedel.

Inledning

Denna studie avser att belysa utvecklingen av intäkterna för forskning och utbildning på forskarnivå vid svenska universitet och högskolor under åren 2005 till 2015. Under perioden har lärosätena tillförts ökade ekonomiska resurser, varav huvuddelen har gått till forskningsverksamheten.

Samtliga forskningspolitiska propositioner under perioden (prop. 2004/05:80; prop. 2008/09:50; prop. 2012/13:30) har inneburit nya resurser till forskning och utbildning på forskarnivå, som kommit lärosätena till del direkt genom ökade direkta statsanslag och indirekt genom bidrag från forskningsfinansierande myndigheter. Eftersom intäkterna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå inte ökat i samma utsträckning har perioden som helhet inneburit att högskolan fått en större forskningstyngd.

Underlaget till studien består huvudsakligen av de ekonomiska data som Universitetskanslersämbetet (UKÄ) samlar in och producerar inom ramen för sitt ansvar för den officiella statistiken på högskoleområdet. Statistiken baseras på lärosätenas egen redovisning av sina intäkter och utgår från resultaträkningarna. Utvecklingen redovisas i 2015 års priser och som deflator (index för justering av intäktsutvecklingen) används SCB:s implicitprisindex för statlig konsumtion.

Statistiska centralbyrån (SCB) publicerar statistik om forskning och utveckling. En skillnad mot SCB:s forskningsstatistik är att UKÄ:s uppgifter om omfattningen av lärosätenas forskningsverksamhet även inkluderar intäkter för forskarutbildning.

Studien omfattar samtliga lärosäten som redovisat forskningsintäkter under perioden 2005 till 2015. Det är ibland intressant att studera utvecklingen för olika grupper av lärosäten och för det ändamålet har uppdelningen nedan använts:

Breda etablerade universitet

Uppsala universitet (inklusive Högskolan på Gotland från 1/7 2013)

Lunds universitet

Göteborgs universitet

Stockholms universitet (inklusive Lärarhögskolan i Stockholm från 2008)

Umeå universitet

Linköpings universitet

Fackinriktade universitet

Karolinska institutet

Kungl. Tekniska högskolan

Chalmers tekniska högskola

Luleå tekniska universitet

Handelshögskolan i Stockholm

Sveriges lantbruksuniversitet

Nya universitet

Karlstads universitet

Mittuniversitetet

Linnéuniversitet (före 2010 Högskolan i Kalmar och Växjö universitet)

Örebro universitet

Högskolor

Blekinge tekniska högskola

Försvarshögskolan (från 2008)

Gymnastik- och idrottshögskolan

Högskolan i Borås

Högskolan Dalarna

Högskolan på Gotland (fram till 30/6 2013)

Högskolan i Gävle

Högskolan i Halmstad

Högskolan i Jönköping

Högskolan Kristianstad

Högskolan i Skövde

Högskolan Väst

Lärarhögskolan i Stockholm (fram till 31/12 2007)

Malmö högskola

Mälardalens högskola

Södertörns högskola

Konstnärliga högskolor

Konstfack

Kungl. Konsthögskolan

Kungl. Musikhögskolan i Stockholm

Stockholms konstnärliga högskola (före 2014 Dans- och cirkushögskolan, Operahögskolan i Stockholm och Stockholms dramatiska högskola, tidigare Dramatiska institutet och Teaterhögskolan i Stockholm)

Övriga enskilda utbildningsanordnare

Ericastiftelsen

Ersta Sköndal högskola

Newmaninstitutet

Röda korsets högskola

Sophiahemmet högskola

Teologiska högskolan, Stockholm

Tabell 1. Implicitprisindex för statlig konsumtion 1997–2015 (basår 2015) samt årlig förändring.

	Index	Årlig förändring
1997	64,46	
1998	64,95	0,76
1999	67,60	4,08
2000	71,03	5,07
2001	73,89	4,03
2002	76,00	2,86
2003	78,15	2,83
2004	78,41	0,33
2005	80,47	2,63
2006	83,74	4,06
2007	86,14	2,87
2008	88,87	3,17
2009	90,70	2,06
2010	91,02	0,35
2011	94,33	3,64
2012	96,10	1,88
2013	97,31	1,26
2014	98,72	1,45
2015	100,00	1,30

Rapportens disposition

Dispositionen följer i sina huvuddrag hur den ekonomiska statistiken om högskolan är uppbyggd. Inledningsvis diskuteras intäktsutvecklingen per finansårsgrupp för att teckna en bild av från vilka källor lärosätena hämtar sin forskningsfinansiering. Sedan följer ett kort avsnitt om utvecklingen per intäktstyp, med tonvikt på uppdragsforskningen. Studiens tyngdpunkt består av två längre avsnitt där först de direkta statsanslagen och därefter forskningsbidragens utveckling behandlas i detalj.

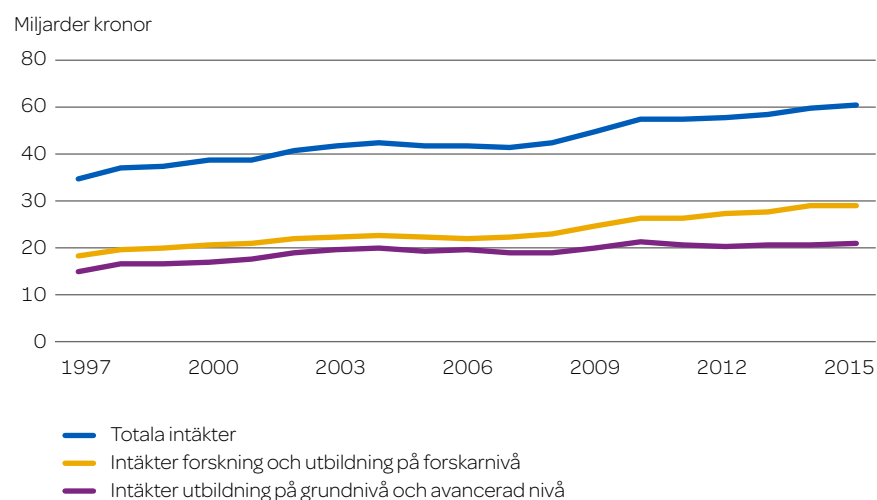
I ett avslutande avsnitt kommenteras den senaste forskningspolitiska propositionen som avser perioden 2017–2020 (prop. 2016/17:50) mot bakgrund av lärosätenas intäktsutveckling sedan 2005.

Nio miljarder i ökade forskningsresurser sedan 2005

Universitetens och högskolornas samlade intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå uppgick 2015 till 38,8 miljarder kronor. Det är en ökning med 9,1 miljarder kronor i reala termer, motsvarande 31 procent, jämfört med 2005 års nivå. Lärosätenas totala intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå, utbildning på grundnivå och avancerad nivå samt fortlöpande miljöanalys vid SLU uppgick till 66,9 miljarder kronor 2015.

Forskningens andel av universitetens och högskolornas totala intäkter har stigit under den senaste tioårsperioden. Den uppgick 2005 till 53 procent av lärosätenas totala intäkter. I denna siffra inkluderas både ordinarie forskning och utbildning på forskarnivå och den forskning som bedrivs på uppdrag av externa intressenter.

Figur 1. Lärosätenas totala intäkter samt intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå respektive utbildning på grundnivå och avancerad nivå 1997–2015, miljarder kronor, 2015 års priser.

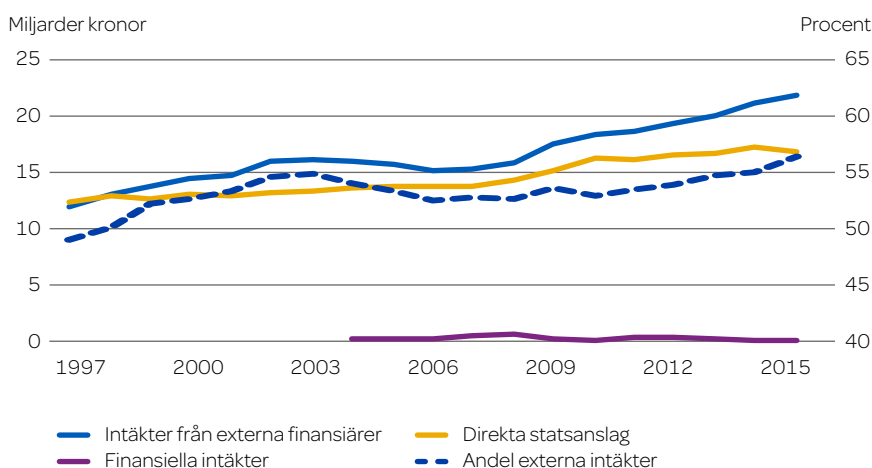
Motsvarande andel 2015 var 58 procent. Medan forskningens andel av lärosätenas verksamhet alltså har ökat med fem procentenheter mellan 2005 och 2015 har andelen intäkter från utbildning på grundnivå och avancerad nivå minskat i motsvarande utsträckning, från 46 till 41 procent. Framförallt efter 2009 har forskningsresurserna ökat tydligt i reala termer, under det att intäkterna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå i stort sett legat stilla. Som helhet och sett till intäktsfördelningen har alltså forskningstygden i det svenska universitets- och högskolesystemet ökat betydligt under perioden 2005 till 2015.

Minskande andel direkta statsanslag...

En tredjedel av periodens tillskott av forskningsresurser har utgjorts av direkta statsanslag och två tredjedelar av ökade externa intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå.

De direkta statsanslagen till forskning och utbildning på forskarnivå steg med 3,1 miljarder kronor, från 13,7 miljarder till 16,8 miljarder kronor, mellan 2005 och 2015 (2015 års pris). Det motsvarar en ökning med 23 procent. Under samma period steg de externa forskningsintäkterna med 6,1 miljarder kronor till 21,8 miljarder kronor, motsvarande 39 procent. De finansiella intäkterna, som utgör knappt en halv procent av lärosätenas forskningsresurser, minskade något.

Figur 2. Forskning och utbildning på forskarnivå. Lärosätenas direkta statsanslag och intäkter från externa finansierare 1997–2015, miljarder kronor, 2015 års priser, samt andel externa intäkter. Finansiella intäkter särredovisas i statistiken sedan 2004.

Den stora ökningen av externa intäkter har inneburit att en större andel av lärosätenas forskning och utbildning på forskarnivå 2015 finansierades med externa medel än tio år tidigare. Sedan 2005 har andelen externa intäkter (exklusive finansiella intäkter) stigit från 53,4 till 56,4 procent, medan andelen direkta statsanslag till forskning och utbildning på forskarnivå minskat från 46,6 till 43,6 procent. Trots betydande tillskott av basfinansiering till lärosätena fortsatte alltså den långsiktiga trenden med en sjunkande andel direkta statsanslag även under den här studerade perioden, framförallt under dess senare del.

... men stigande andel statlig finansiering

Huvuddelen av de externa forskningsintäkterna utgörs av offentliga medel, huvudsakligen statliga. Av de externa medlen om knappt 22 miljarder kronor utgörs ungefär hälften av statliga medel, som tillkommer utöver de direkta statsanslagen på strax under 17 miljarder kronor.

Statens finansiering av lärosätenas forskning utgörs alltså till ungefär 60 procent av direkta statsanslag medan resterande del består av medel som fördelas genom statliga myndigheter. I gruppen statliga myndigheter ingår de tre forskningsråden och andra myndigheter som finansierar universitetens

och högskolornas forskning och utbildning på forskarnivå genom bidrag, uppdrag och avgifter.

Tabell 2. Lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå, miljoner kronor, 2015 års priser.

	2005	2010	2015	Andel 2015	Förändring 2005–2015	
Direkta statsanslag	13 727	16 318	16 826	43,4 %	3 099	22,6 %
Statliga myndigheter	6 751	8 771	10 716	27,6 %	3 966	58,7 %
Övriga offentliga medel	2 045	2 640	2 494	6,4 %	449	21,9 %
EU	1 023	1 479	1 625	4,2 %	602	58,9 %
Övriga utlandet	784	915	864	2,2 %	80	10,2 %
Privat finansiering	4 607	4 536	5 840	15,1 %	1 232	26,7 %
Finansiella intäkter och övrigt	742	186	416	1,1 %	-326	-43,9 %
Totalt	29 679	34 845	38 781	100 %	9 102	31 %

Statens finansiering av lärosätenas forskning och utbildning på forskarnivå har ökat betydligt mellan 2005 och 2015. Det har skett både i form av ökade direkta statsanslag och ökade intäkter från statliga myndigheter. Av lärosätenas totala intäktsökning om 9,1 miljarder kronor under perioden har 7,1 miljarder kronor tillkommit som ökad statlig finansiering. Sammantaget uppgick lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå från statliga finansiärer till 27,5 miljarder kronor 2015.

Statens andel av lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå steg med två procentenheter under perioden, från 69 procent till 71 procent. En större andel av de statliga forskningsmedlen kommer samtidigt lärosätena till del indirekt eftersom de direkta statsanslagen inte utvecklas i samma takt som lärosätenas externa intäkter från statliga myndigheter.

I den offentliga finansieringen ingår förutom statliga medel även intäkter från kommuner och landsting samt från de så kallade offentliga forskningsstiftelser som under 1990-talet bildades med medel ur de avvecklade löntagarfonderna. Denna finansiering stod 2015 för drygt 6 procent av lärosätenas intäkter, och sammanlagt kom därmed 77 procent av intäkterna från offentliga finansiärer. En annan viktig källa till finansiering är EU, som genom olika program bidrog med 1,6 miljarder kronor av lärosätenas forskningsintäkter 2015. Eftersom den svenska staten bidrar till den gemensamma forskningsbudgeten räknas medel från EU ibland till den offentligt finansierade delen av forskningen vid svenska lärosäten. Medräknat intäkterna från EU uppgick den offentligt finansierade andelen av lärosätenas forskning och utbildning på forskarnivå 2015 till knappt 82 procent.

I ett internationellt perspektiv har svenska universitet och högskolor en hög andel externa forskningsintäkter från privata finansiärer. Den bilden har inte ändrats under de senaste decenniet. Mellan 2005 och 2015 minskade andelen privat finansiering från icke vinstdrivande organisationer och företag i Sverige endast marginellt trots de stora statliga forskningspolitiska satsningar som gjorts under perioden.

Intäktsutveckling per intäktstyp

I den ekonomiska statistik som UKÄ sammanställer redovisas inte bara forskningsmedlens ursprung, utan även deras ändamål. Det gör det möjligt att både följa utvecklingen av intäkter per finansiär och intäkternas struktur och sammansättning. Därigenom kan en mer komplett bild tecknas av hur universitetens och högskolornas forskning och utbildning på forskarnivå finansieras.

På en övergripande nivå kan lärosätenas forskningsverksamhet delas in i två delar, dels egen forskning och utbildning på forskarnivå, dels forskning som bedrivs på uppdrag av externa intressenter. Till dessa är olika intäktslag är kopplade.

Egen forskning och utbildning på forskarnivå

Lärosätenas egen eller ordinarie forskning och utbildning på forskarnivå, dvs. den forskning som inte bedrivs på uppdrag av externa intressenter, utgör huvuddelen av deras forskningsverksamhet, omkring 96 procent. Den finansieras till övervägande del genom en kombination av intäkter från direkta statsanslag och forskningsbidrag. Till stor del utgörs också periodens intäktsökning av reellt höjda direkta statsanslag och ökade bidragsintäkter för forskning och utbildning på forskarnivå. Statens ökade finansiering till lärosätena (som beskrivits i föregående avsnitt) har framförallt kommit dem till del genom en kombination av statsanslag och forskningsbidrag från statliga myndigheter.

Tabell 3. Lärosätenas intäkter till egen forskning och utbildning på forskarnivå respektive uppdragsforskning, per intäktsslag, miljoner kronor, 2015 års priser.

	2005	Andel	2015	Andel	Förändring 2005–2015	
Egen forskning och utbildning på forskarnivå	27 454	92,5 %	37 266	96,1 %	9 812	36 %
Direkta statsanslag	13 727	46,3 %	16 826	43,4 %	3 099	23 %
Intäkter av forskningsbidrag	12 216	41,2 %	18 175	46,9 %	5 959	49 %
Övriga avgiftsintäkter	1 269	4,3 %	2 115	5,5 %	846	67 %
Finansiella intäkter	241	0,8 %	150	0,4 %	-92	-38 %
Uppdragsforskning	2 225	7,5 %	1 515	3,9 %	-710	-32 %
Uppdragsintäkter	2 225	7,5 %	1 515	3,9 %	-710	-32 %
Totalt	29 679	100 %	38 781	100 %	9 102	31 %

Medan statsanslagen består av statliga medel som tilldelas lärosätena direkt, och som kan användas till forskning inom olika vetenskapliga områden, består forskningsbidragen vanligen av medel som utlysts och fördelats efter vetenskaplig prövning. Det innebär att medlen normalt är konkurrensutsatta, vilket exempelvis är fallet forskningsrådets bidrag och bidragen från många privata stiftelser. Det är vanligen forskaren eller forskargruppen som beskriver projektet och ansöker om bidrag. Forskningsfinansierande organisationer, exempelvis statliga myndigheter, kommuner och landsting eller företag, kan även ge forskningsbidrag som inte har varit utlysta för ansökan och som därmed inte har varit konkurrensutsatta. Bidragen är till skillnad från statsanslagen tidsbegränsade.

För att förstå hur lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå utvecklats under perioden är det alltså särskilt intressant att studera dessa två intäktsslag. Man kan här konstatera att även i sin ordinarie forskningsverksamhet har lärosätena blivit mer beroende av rörliga och tidsbegränsade forskningsmedel under den senaste tioårsperioden genom att de direkta statsanslagens andel av intäkterna har sjunkit. Det finns detaljerade uppgifter att tillgå för både de direkta statsanslagens utveckling och intäkterna av forskningsbidrag, vilka behandlas närmare nedan i separata avsnitt.

Den mindre del av lärosätenas intäkter för ordinarie forskning och utbildning på forskarnivå som inte består av direkta statsanslag eller forskningsbidrag gäller huvudsakligen olika kostnadsersättningar, som i statistiken benämns övriga avgiftsintäkter. Det handlar om sådant som avgiftsintäkter från försäljning av material eller tjänster, fakturerade kostnader eller uthyrning av lokaler, men även sponsring ingår här. De utgör idag knappt sex procent av lärosätenas intäkter till egen forskning och utbildning på forskarnivå.

En liten del av finansieringen utgörs slutligen av finansiella intäkter, huvudsakligen ränteintäkter. Dessa har minskat under det senaste decenniet, vilket bland annat ska ses i ljuset av sjunkande marknadsräntor.

Minskande uppdragsforskning

Uppdragsforskningen utgör en mindre del av lärosätenas forskningsverksamhet, knappt fyra procent av intäkterna. Den bedrivs på uppdrag av externa intressenter och ska som regel bära sina kostnader fullt ut. I statistiken särredovisas uppdragsintäkter som ett eget intäktsslag.

Uppdragsforskning skiljer sig från bidragsfinansierad och anslagsfinansierad forskning i viktiga avseenden. Forskningsuppdragen formuleras vanligen av den beställande organisationen, som ofta har tydliga krav på hur uppdraget ska genomföras och hur det ska avrapporteras. Dessutom regleras dispositionsrätten till forskningsresultaten genom avtal. Förutom forskning kan uppdragen handla om tekniskt utvecklingsarbete, konsulttjänster och utredningsverksamhet eller andra tillämpliga uppgifter som utförs med vetenskapliga metoder och instrument.

Tabell 4. Lärosätenas intäkter av uppdragsforskning per finansiär, miljoner kronor, 2015 års priser.

	2005	2010	2015	Förändring 2005–2015	
Statliga myndigheter	670	625	569	-102	-15 %
Kommuner och landsting	342	480	224	-118	-34 %
Företag i Sverige	780	561	418	-361	-46 %
EU och övriga utlandet	277	236	229	-48	-17 %
Organisationer utan vinstsyfte i Sverige	104	64	52	-52	-50 %
Finansiella intäkter och övrigt	51	33	22	-29	-57 %
Totalt	2 225	2 000	1 515	-710	-32 %

Sammantaget uppgick lärosätenas intäkter av uppdragsforskning till 1,5 miljarder kronor 2015. Forskningsuppdragen kommer huvudsakligen från statliga myndigheter, andra offentliga uppdragsgivare inom kommuner och landsting samt från näringslivet. Sedan 2005 har lärosätenas intäkter av forskningsuppdrag minskat med knappt en tredjedel i reala termer, främst från företagen.

En del i förklaringen till lärosätenas minskade intäkter av uppdragsforskning ligger sannolikt i den så kallade högskolemomsens avskaffande. Tidigare hanterades momsen olika för bidrag respektive uppdrag för icke-statliga finansiärer. Högskolemomsen innebar en skyldighet för staten och högskolorna att till staten betala in en avgift om åtta procent av de externa, icke-statliga forskningsbidrag som togs emot. I dessa fall hade finansiären inte rätt att göra avdrag för högskolemomsen, vilket var möjligt med uppdrag som var belagda med vanlig moms om 25 procent. Högskolemomsens avskaffande innebar således att de ekonomiska incitamenten att välja uppdrag framför bidrag försvann.

Om man studerar utvecklingen av forskningsuppdrag respektive forskningsbidrag från både privata och offentliga, icke-statliga finansiärer syns en viss förskjutning från uppdrag i riktning mot forskningsbidrag mellan 2005 och 2015. Intäkterna av forskningsuppdrag från svenska företag minskade under perioden med drygt 46 procent i reala termer, från 780 miljoner kronor till knappt 420 miljoner kronor. Företagens forskningsbidrag till lärosätena ökade samtidigt med 69 procent och uppgick till 810 miljoner kronor 2015.

En liknande utveckling med minskande forskningsuppdrag och ökade forskningsbidrag syns i kommunernas och landstingens finansiering av högskoleforskningen. De statliga myndigheternas forskningsuppdrag till lärosätena har även de minskat något i reala termer, men inte lika mycket som uppdragen från kommuner och landsting samt företag.

Forskningsuppdragen går huvudsakligen till de breda etablerade och fackinriktade universiteten. Störst intäkter av forskningsuppdrag 2015 redovisade Karolinska institutet, med totala intäkter om knappt 250 miljoner kronor, av vilka omkring hälften kom från svenska och utländska företag. Stora intäkter av forskningsuppdrag hade även Umeå universitet och Göteborgs universitet. Dessa tre lärosäten stod tillsammans för knappt 40 procent av lärosätenas sammanlagda intäkter av uppdragsforskning 2015.

Direkta statsanslag

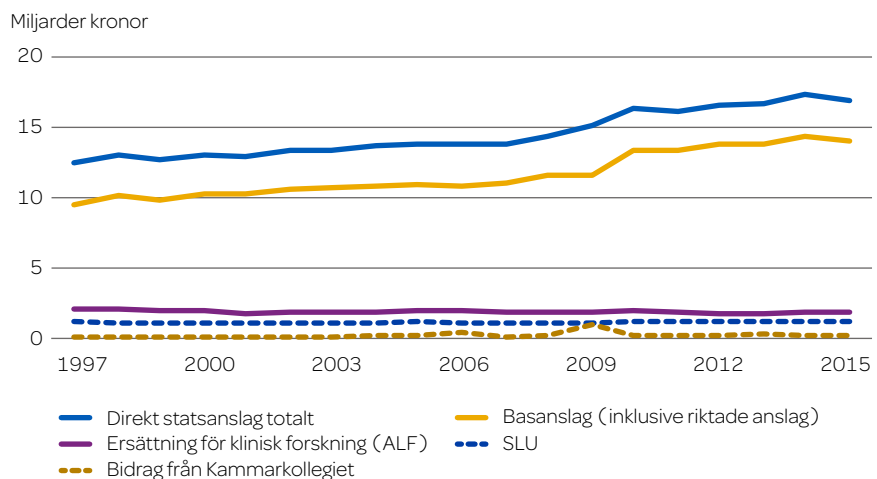
Tillsammans med de externa forskningsbidragen, som behandlas i nästa avsnitt, utgör de direkta statsanslagen huvuddelen av lärosätenas intäkter för egen eller ordinarie forskning och utbildning på forskarnivå. Återstoden utgörs som redan nämnts av avgiftsintäkter och en mindre del finansiella intäkter.

Statsanslagets olika delar

Sammantaget uppgick lärosätenas direkta statsanslag för forskning och utbildning på forskarnivå 2015 till 16,8 miljarder kronor. De direkta statsanslagen för forskning och utbildning på forskarnivå tilldelas lärosätena skilt från statsanslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå och utgjorde 2015 omkring 45 procent av lärosätenas ordinarie forskningsresurser (exklusive uppdragsforskning). Statsanslagen varierar i storlek mellan lärosätena. Mest anslagsmedel går till de stora universiteten med Uppsala, Lund och Göteborg samt Karolinska institutet i spetsen, som vardera har direkta statsanslag på omkring två miljarder kronor, medan vissa av de mindre högskolorna och enskilda utbildningsanordnarna har statsanslag som ligger under tio miljoner kronor årligen.

Statsanslaget består av olika delar. Huvuddelen, omkring 13,9 miljarder, utgörs av så kallade basanslag för forskning och utbildning på forskarnivå (inklusive forskning och konstnärligt utvecklingsarbete) som utgår till de statliga universiteten och högskolorna under utbildningsdepartementet och vissa enskilda utbildningsanordnare med forskningsverksamhet. Det handlar om anslagsmedel som disponeras fritt av lärosätena och som inte är öronmärkta för något specifikt syfte. Ett undantag utgörs dock av de strategiska forskningsområdena som tillkom 2009, ett annat av de riktade anslag för särskilda ändamål som ibland specificeras i lärosätenas regleringsbrev (exempelvis Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet).

Figur 3. Direkt statsanslag till forskning och utbildning på forskarnivå, miljarder kronor, 2015 års pris.

Basfinansieringen har tidigare varit mer styrd och haft olika benämningar under de senaste decennierna. Mellan 1999 och 2008 tilldelades lärosätena anslagsmedel för forskning och utbildning på forskarnivå för forskning inom ett eller flera vetenskapsområden (som ersatte de tidigare fakultetsanslagen) samt som ersättning för lokalkostnader och övrigt. Från och med 2009 avskaffades fördelningen vetenskapsområden. Istället fick lärosätena en basresurs att fritt disponera. Det har samtidigt skett förändringar i hur anslagsmedlen fördelas mellan lärosätena. Tilldelningen av basanslag var tidigare helt baserad på historiska anslagsnivåer och politiska beslut, utan direkta kopplingar till lärosätenas prestationer. Detta system har från och med 2009 ersatts av en modell som delvis bygger på konkurrens om anslagen mellan lärosätena. Genom modellen sker såväl nytillskott som en viss omfördelning av basanslag mellan lärosäten utifrån resultat, baserat på indikatorer kopplade till förmågan att attrahera externa medel och till vetenskaplig produktion.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) tilldelas ett ramanslag från Näringsdepartementet som universitetet själv fördelar mellan sina verksamhetsgrenar. Forskning och utbildning på forskarnivå tog 2015 totalt 1,1 miljarder kronor av universitetets ramanslag i anspråk, motsvarande 65 procent av det totala anslagsbeloppet. Omkring tio procent av de direkta statsanslagen utgörs av ersättning för klinisk forskning, så kallade ALF-medel, till de sju lärosäten som bedriver läkarutbildning. Ersättningen uppgick 2015 till sammanlagt 1,7 miljarder kronor, varav Karolinska institutet och universiteten i Göteborg och Lund tilldelades två tredjedelar.

Till de direkta statsanslagen räknar UKÄ i statistiken också in de anslag som Kammarkollegiet fördelar till lärosätena efter regeringens beslut. Eftersom anslagen fördelas av en myndighet är de i teknisk mening bidrag. Det har det senaste decenniet handlat om i genomsnitt hundra miljoner kronor om året. Undantaget är 2009 då regeringen blev tvungen att fördela hela nivåhöjningen av basfinansieringen genom Kammarkollegiet vilket tillfälligt innebar en kraftig ökning av bidragen.

Förstärkning av basanslagen

Sedan 2005 har de direkta statsanslagen sammantagna stigit med 3,1 miljarder kronor i 2015 års pris, vilket motsvarar en ökning med 23 procent under tioårsperioden. Resurstillskotten är huvudsakligen ett resultat av att basanslagen till lärosätenas forskning och utbildning på forskarnivå blivit föremål för flera nivåhöjningar genom periodens forskningspolitiska beslut. Däremot har ersättningen för klinisk forskning i praktiken legat konstant i reala termer under perioden. Detsamma gäller den del av ramanslaget som Sveriges lantbruksuniversitet utnyttjar till forskning och utbildning på forskarnivå.

Huvuddelen av anslagsökningen inträffade under perioden 2008 till 2010 då de direkta statsanslagen ökade med 2,6 miljarder kronor (2015 års pris). Statsanslagen steg även mellan 2011 och 2014, men inte lika snabbt som under perioden dessförinnan. Eftersom kostnadsutvecklingen inte fullt ut kompenseras av pris- och löneuppräknningen, blir summan av periodens politiskt beslutade nivåhöjningar av de direkta statsanslagen högre än den reala anslagsutvecklingen i 2015 års priser.

Den forskningspolitiska propositionen *Forskning för ett bättre liv* (prop. 2004/05:80) avsåg perioden 2005–2008. I propositionen ingick förslag om totalt 2,3 miljarder kronor i ökade forskningsmedel. Huvuddelen skulle fördelas via de forskningsfinansierande myndigheterna, men drygt en halv miljard bestod av höjda basanslag till lärosätena. Nivåhöjningen skulle infalla med höjningar av basanslagen med 50 miljoner 2005, 65 miljoner 2006, 105 miljoner 2007 och 300 miljoner 2008. Förslagen om anslagshöjningar till lärosätena var alltså koncentrerade till periodens senare del. En utgiftsbegränsning och besparing på anslagen genomfördes samtidigt under 2005 och 2006.

Efter regeringsskiftet hösten 2006 aviserade den nyttillträdde alliansregeringen i budgetpropositionen för 2007 flera satsningar på forskning och utbildning på forskarnivå vid universitet och högskolor, som gick utöver förslagen i den då aktuella forskningspolitiska propositionen. Basanslagen ökades med 200 miljoner under 2007 och ytterligare 300 miljoner kronor 2008. Fördelningen av basanslagen byggde på lärosätenas anslag från forskningsråd, vilket innebar ett trendbrott mot tidigare fördelningsmodeller. Medräknat förslagen i den forskningspolitiska propositionen (prop. 2004/05:80) innebar detta drygt en miljard i höjda direkta statsanslag till lärosätena under perioden 2005–2008.

Med den forskningspolitiska propositionen *Ett lyft för forskning och innovation* (prop. 2008/09:50) aviserade regeringen fortsatt höjda direkta statsanslag till universitet och högskolor. För det första skulle lärosätenas basanslag för forskning och utbildning på forskarnivå höjas med totalt 1,5 miljarder kronor under perioden 2009–2012. Det skulle ske med nivåhöjningar om 750 miljoner 2009, 300 miljoner 2010, 200 miljoner 2011 och ytterligare 300 miljoner kronor 2012. För 2009 fördelades de tillkommande anslagsmedlen som bidrag via Kammarkollegiet. En nyhet var att de ökade basanslagen skulle fördelas i konkurrens mellan universitet och högskolor enligt en prestationsbaserad modell som byggde på lärosätenas publiceringar, citeringar och förmåga att attrahera externa medel. En omfördelning på 10 procent av anslagsmedlen mellan lärosätena skulle från och med 2010 även ske på samma grund.

En andra huvudpunkt i regeringens forskningsproposition 2008/09:50, som även den innebar en höjning av basanslagen till lärosätena, var lanseringen av strategiska forskningsområden (SFO). Inriktningen var koncentrerad mot ett antal forskningsområden som regeringen valt ut inom medicin, teknik och klimat samt vissa områden inom samhällsvetenskap och humaniora. Totalt omfattade de strategiska forskningsområdena 1 315 miljoner kronor under perioden 2009–2012, varav huvuddelen utgick som ökade basanslag till berörda lärosäten.

Inriktningen mot förstärkta direkta statsanslag för forskning och utbildning på forskarnivå fortsatte efter 2012, men i något långsammare takt. I den forskningspolitiska propositionen *Forskning och innovation* (2012/13:30) föreslogs nivåhöjningar av lärosätenas basresurser om sammanlagt 900 miljoner kronor för perioden 2013–2016. En första höjning om 600 miljoner kronor skulle genomföras 2014 och resterande del 2016, dvs. efter regeringsskiftet.

Prestationsbaserad fördelning av nya statsanslag

En nyhet i den forskningspolitiska proposition som kom 2008 var alltså att fördelningen av nya anslagsmedel för forskning och utbildning på forskarnivå skulle ske i konkurrens mellan lärosätena. En detaljerad beskrivning av den modell som användes och dess utfall fram till och med 2014 finns i rapporten *Forskningsresurser baserade på prestation* (UKÅ rapport 2015:15), som ligger till grund för detta avsnitt.

Första gången som prestationsbaserad fördelning av anslagsmedel tillämpades var 2007 och 2008. I den forskningspolitiska propositionen (prop. 2008/09:50) som avsåg perioden 2009–2012 föreslogs en mer utvecklad modell för tilldelning av anslagsmedel baserade på två kvalitetsindikatorer. Indikatorerna var dels lärosätenas förmåga att attrahera externa forskningsmedel, dels vetenskaplig produktion (publicering och citeringar). De två indikatorerna gavs lika vikt. Modellen tillämpades första gången 2009. Under perioden 2009–2014 fördelades sammanlagt 2,1 miljarder i höjda basanslag baserat på modellens prestationskriterier. Modellen omfattar lärosäten med statlig huvudman inklusive Sveriges lantbruksuniversitet. De konstnärliga högskolorna och Försvärshögskolan tilldelas anslagsmedel vid sidan om systemet medan stiftelsehögskolorna Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping ingår i modellen.

En strikt tillämpning av modellen skulle ha gett lärosätena nya anslagsmedel helt efter deras andel av universitetens och högskolornas externa forskningsmedel och vetenskapliga publikation. Vissa begränsningar infördes emellertid för att minska genomslaget. Dessa begränsningar varierade mellan åren. För att säkra forskningsanknytningen i utbildningen på grundnivå och avancerad nivå garanterades lärosätena i samband med första årets fördelning en miniminivå kopplad till antalet helårsstudenter (8 000 kronor per helårsstudent). Det innebar att tio miljoner kronor tillfördes fyra av de mindre högskolorna. En minsta garanterad anslagshöjning om en procent tillkom vid fördelningen av nya medel 2014. Effekten blev att sammanlagt tjugo miljoner fördes från tjugo lärosäten till de nio övriga som ingår i modellen. Den summa som anslaget hos vissa lärosäten minskade med stod i proportion till deras respektive andelar av de nya resurserna. Efter regerings-skiftet hösten 2014 användes modellen under 2015.

Följande år utnyttjades en modifierad form av modellen för fördelningen av anslagshöjningen om 300 miljoner kronor för 2016. För att stärka högskolorna och de nya universiteten beslutades medlens fördelning mellan olika lärosätessgrupper på förhand. Högskolorna och de nya universiteten fick 90 miljoner kronor (till vardera gruppen), medan de övriga universiteten tilldelades 100 miljoner kronor. Modellens genomslag begränsades till fördelningen av nytillskott inom respektive lärosätessgrupp. Eftersom gruppen nya universitet endast bestod av fyra lärosäten fick dessa de största procentuella tillskotten.

En andra komponent i modellen var omfördelning av anslag mellan lärosätena. När omfördelningen tillämpades första gången 2010 omfattade den tio procent av föregående års basanslag, med undantag för en minimiresurs kopplad till antalet helårsstudenter. För perioden 2011–2013 omfattade omfördelningen det tillskott som lärosätena fått genom omfördelning året före plus tio procent av eventuellt nytillskott. Modellen kopplades 2014 på

nytt till det totala basanslaget, men andelen som gick till omfördelning fördubblades från 10 procent till 20 procent av föregående års basanslag. Det innebar att beloppet som gick till omfördelning ökade från 1,1 miljard till 2,4 miljarder kronor mellan 2013 och 2014.

Sammantaget har tilldelningen av nya medel genom modellen varit av större betydelse än omfördelningen mellan lärosäten, men det finns stora variationer mellan lärosätena. Det totala belopp som omfördelats, dvs. bytt ägare, uppgick 2010 och 2014 till omkring 70 miljoner kronor och åren däremellan till omkring 15 miljoner kronor.

Strategiska forskningsområden

Basanslagen till lärosätena höjdes också genom regeringens satsning på strategiska forskningsområden (SFO). Satsningen var tudelad. Merparten bestod av en stegvis nivåhöjning av de direkta statsanslagen till utvalda lärosäten med 15 miljoner 2009, 435 miljoner 2010, 699 miljoner 2011 och slutligen till 1 131 miljoner 2012. I och med att medlen var riktade till specifika forskningsområden ingick de inte i den omfördelningsmodell som diskuteras ovan. Vetenskapsrådet fick samtidigt en anslagshöjning på 184 miljoner kronor till finansiering av särskilda satsningar på forskningsinfrastruktur inom ramen för de strategiska forskningsområdena.

Medlen fördelades i konkurrens mellan lärosätena genom utlysningar inom de olika strategiska forskningsområden som definierats i den forskningspolitiska propositionen. De forskningsfinansierande myndigheterna var ansvariga för bedömningen av ansökningar, men medlen tillfördes det huvudsökande lärosätet som en anslagshöjning. I de fall flera lärosäten gått samman om en beviljad ansökan tilldelades hela anslaget det huvudsökande lärosätet, som sedan fördelade medel vidare till medsökande lärosäten.

För de statliga universiteten sker detta genom transfereringar till det medsökande lärosätet, som redovisar medlen som bidragsintäkter från universitet och högskolor, inte som direkta statsanslag. Effekten blir att de direkta statsanslagens storlek underskattas. Sammanlagt har uppskattningsvis 270 miljoner kronor varit föremål för transfereringar mellan lärosätena inom ramen för programmet.

Huvuddelen av de direkta statsanslagen till de etablerade universiteten

De direkta statsanslagen till universitet och högskolor ökade alltså med 3,1 miljarder kronor i reala termer mellan 2005 och 2015. En mindre del av ökningen, omkring 60 miljoner kronor, beror på att Försvarshögskolan (FHS) sedan 2008 är en statlig högskola och därmed har tillkommit i statistiken. I följande jämförelser har därför FHS anslag exkluderats i summeringen.

Samtliga lärosäten har kunnat se reala ökningar av sina direkta statsanslag sedan 2005. Merparten av medlen, omkring 2,7 miljarder kronor, har gått till de breda etablerade respektive fackinriktade universiteten vars direkta statsanslag har ökat med 19 respektive 29 procent mellan 2005 och 2015. De stat-

liga högskolornas anslag har ökat med 20 procent och de nya universitetens med 13 procent. Satsningar på forskning och konstnärligt utvecklingsarbete har inneburit att de konstnärliga högskolornas direkta statsanslag stigit kraftigt, men från låga nivåer. Forskningspolitiken under perioden har sammantagit inneburit att en stor del av resurstillskotten koncentrerats till de breda etablerade och de fackinriktade universiteten.

Tabell 5. De direkta statsanslagens fördelning på lärosätesgrupp, miljoner kronor, 2015 års priser. Försvarshögskolan som blev statlig högskola 2008 inkluderas inte.

	2005	2010	2015	Förändring 2005-2015	
Breda etablerade universitet	8 027	9 597	9 551	1 524	19 %
Fackinriktade universitet	4 126	4 833	5 331	1 205	29 %
Nya universitet	843	929	956	112	13 %
Statliga högskolor	702	833	846	144	20 %
Konstnärligt inriktade högskolor	28	44	70	42	148 %
Övriga enskilda utbildningsanordnare			12	12	
Totalt	13 727	16 237	16 766	3 038	22 %

Mot denna bakgrund blir det intressant att studera periodens förändringar i ett längre tidsperspektiv. De senaste två decenniernas skiftande forskningspolitiska prioriteringar blir då tydliga. Mellan 1997 och 2005 ökade lärosätenas direkta statsanslag med omkring 1,3 miljarder (i 2015 års pris). Huvuddelen av anslagsförstärkningen, drygt 80 procent, gick till de nya universiteten och högskolorna. Mindre än 20 procent av den sammanlagda reala anslagshöjningen under perioden gick till de breda etablerade universiteten och de fackinriktade universiteten, trots deras betydligt större sammanlagda forskningsvolym. Dåvarande regeringar hade som prioritering att stärka forskningsresurserna vid de nybildade universiteten och högskolor som tilldelats vetenskapsområden. Effekten blev att de breda etablerade och fackinriktade universitetens andel av de direkta statsanslagen minskade från 96 procent till knappt 89 procent mellan 1997 och 2005.

Därefter ändrades situationen. Om man ser till perioden efter 2005 är utvecklingen närmast den omvända. Mellan 2005 och 2015 steg de direkta statsanslagen med drygt tre miljarder och av denna reala förstärkning gick huvuddelen, som redan nämnts, till de breda etablerade och fackinriktade universiteten. Det gäller både satsningen på strategiska forskningsområden och den kvalitetsbaserade resurstilldelningsmodell som började tillämpas 2009. Under senare delen av perioden har huvuddelen av de ökade direkta statsanslagen gått till de fackinriktade universiteten.

Tabell 6. Höjning av de direkta statsanslagen till forskning och utbildning på forskarnivå 1997–2015, och lärosätesgruppernas andelar, miljoner kronor, 2015 års priser. I sammanställningen ingår inte Försvarshögskolan som blev statlig högskola 2008.

	1997– 2005	2005– 2008	2008– 2011	2011– 2015
Förändring direkt statsanslag (mkr)	1 308	479	1 875	685
Breda etablerade universitet	11,5 %	83,5 %	54,2 %	15,7 %
Fackinriktade universitet	7,7 %	2,0 %	38,3 %	69,6 %
Nya universitet	47,5 %	5,9 %	1,9 %	7,2 %
Statliga högskolor	33,0 %	7,7 %	4,9 %	2,3 %
Övriga	0,4 %	0,9 %	0,8 %	5,2 %
	100 %	100 %	100 %	100 %

Inom de strategiska forskningsområdena (SFO) gick huvuddelen av medlen till de breda etablerade och fackinriktade universiteten. Dessa lärosätesgrupper fick vardera drygt 49 procent av den totala anslagshöjningen, medan de nya universiteten fick 0,5 procent av medlen och högskolorna 0,9 procent (i samtliga fall som medsökande lärosäte). De enskilda lärosäten som lyckades bäst som huvudsökande var Kungl. Tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola. Med hänsyn tagen till fördelning av medel till medsökande lärosäten blir istället Lunds universitet den största medelsmottagaren följt av Chalmers tekniska högskola. Lunds universitet kunde sammanlagt tillgodoräkna sig drygt 180 miljoner kronor under 2012, motsvarande 16 procent av den sammanlagda anslagshöjningen inom den fullt utbyggda satsningen. Motsvarande siffra för Chalmers tekniska högskola var omkring 175 miljoner kronor, knappt 16 procent av satsningen.

I samma riktning verkade den modell för tilldelning av anslagsmedel efter prestationsindikatorer som introducerades 2009 och som började användas även för omfördelning av resurser mellan lärosätena 2010. Sammanlagt har lärosätena tillförts 2,1 miljarder kronor i nya basanslag som fördelats med hjälp av modellen under perioden 2009–2014. Omkring 90 procent av medlen har tillfallit de breda etablerade och fackinriktade universiteten, medan resterande 10 procent har gått till nya universitet och högskolor.

Forskningsbidrag

Som tidigare beskrivits utgörs merparten av lärosätenas externa medel av forskningsbidrag som till stor del fördelas i konkurrens mellan forskargrupper vid landets universitet och högskolor. Tillsammans med de direkta statsanslagen, som behandlades i föregående avsnitt, finansierar forskningsbidragen huvuddelen av universitetens och högskolornas ordinarie forskning och utbildning på forskarnivå.

I detta avsnitt ska forskningsbidragens utveckling mellan 2005 och 2015 beskrivas och analyseras. Avsnittet inleds med en kort diskussion av den övergripande utvecklingen det senaste decenniet. Därefter följer i separata avsnitt fördjupade analyser av utvecklingen av lärosätenas intäkter från de viktigaste grupperna externa forskningsfinansiärer. Först diskuteras de forskningsfinansierande myndigheterna, med tonvikt på forskningsråden och några andra stora finansiärer. Sedan behandlas utvecklingen inom de viktigaste grupperna offentliga och privata forskningsfinansiärer i separata avsnitt.

Forskningsbidragen har ökat med sex miljarder kronor

Sammantaget uppgick lärosätenas intäkter av forskningsbidrag (exklusive bidrag från Kammarkollegiet) till 18,2 miljarder kronor 2015. Det är en ökning med 6,0 miljarder kronor i reala termer sedan 2005, motsvarande 49 procent.

Tabell 7. Lärosätenas intäkter av forskningsbidrag per finansiär, miljoner kronor, 2015 års priser.

	2005	2010	2015	Förändring 2005–2015	
Forskningsråd	3 355	4 703	6 230	2 875	86 %
Övriga statliga myndigheter	2 057	2 701	2 660	603	29 %
Universitet och högskolor	384	352	632	249	65 %
Offentliga forskningsstiftelser	1 133	1 070	1 091	-42	-4 %
Kommuner och landsting	286	456	588	302	106 %
Organisationer utan vinstsyfte i Sverige	2 846	2 884	4 072	1 225	43 %
Företag i Sverige	479	597	810	331	69 %
EU och utlandet	1 457	2 076	2 121	664	46 %
Övrigt	219	-106	-29	-248	-113 %
Totalt	12 216	14 734	18 175	5 959	49 %

Forskningsbidragen från externa finansiärer har sedan 2005 stigit snabbare än de direkta statsanslagen, som under samma period ökat med 23 procent. Det betyder att forskningsbidragen har blivit allt viktigare för lärosätena och att de finansierar en allt större andel av den ordinarie forskningsverksamheten vid universitet och högskolor. 2015 stod forskningsbidragen för knappt

49 procent av lärosätenas intäkter för ordinarie forskning och utbildning på forskarnivå, medan de direkta statsanslagen utgjorde 45 procent. Resterande del bestod huvudsakligen av avgiftsintäkter, medan de finansiella intäkterna uppgick till mindre än en halv procent.

Bilden av ökade forskningsbidrag är emellertid inte entydig. Utvecklingen mellan olika grupper av finansiärer skiljer sig betydligt.

Hälften av de ökade bidragen kommer från forskningsråden

Universitetens och högskolornas intäkter av bidrag från de tre forskningsråden Vetenskapsrådet, Formas och Forte steg med 2,9 miljarder kronor, motsvarande 86 procent, till 6,2 miljarder kronor mellan 2005 och 2015. Tillsammans svarar alltså forskningsråden för omkring hälften av lärosätenas ökade intäkter av forskningsbidrag det senaste decenniet. Bakgrunden är att de har tillförts betydande medel genom de forskningspolitiska beslut som fattats under perioden.

Tabell 8. Lärosätenas bidragsintäkter från de tre forskningsråden och förändring mellan 2005 och 2015, miljoner kronor, 2015 års priser.

	2005	2010	2015	Förändring 2005–2015	
Vetenskapsrådet	2 537	3 616	4 826	2 289	90 %
Formas	517	695	929	412	80 %
Forte	301	393	475	174	58 %
Totalt	3 355	4 703	6 230	2 875	86 %

Fördelningen av medel från forskningsråden till olika grupper av lärosäten har varit relativt konstant. Mellan 2005 och 2015 minskade de breda etablerade universitetens andel av bidragsintäkterna från 64,0 till 61,5 procent, medan de fackinriktade universitetens andel har ökat från 31,5 till 34,5 procent. Förändringen beror till stor del på ökade forskningsbidrag till Karolinska institutet. Tillsammans har emellertid de breda etablerade och fackinriktade universitetens andel legat konstant på omkring 96 procent under hela perioden. De nya universitetens och högskolornas andel av intäkterna har legat på runt två procent vardera mellan 2005 och 2015.

Tabell 9. Fördelning av intäkter från de tre forskningsråden mellan grupper av lärosäten. På grund av avrundningar summerar andelarna inte alltid till 100 procent.

	Breda etablerade universitet	Fack-inriktade universitet	Nya universitet	Högskolor och övriga	Summa
2005	64,0 %	31,5 %	2,0 %	2,5 %	100 %
2007	63,5 %	32,0 %	2,0 %	2,5 %	100 %
2009	65,0 %	31,0 %	2,0 %	2,0 %	100 %
2011	62,0 %	34,5 %	1,5 %	2,5 %	100 %
2013	62,5 %	34,0 %	1,5 %	2,5 %	100 %
2015	61,5 %	34,5 %	2,0 %	2,0 %	100 %

Vetenskapsrådet är det största av de tre forskningsråden och den största enskilda finansören i det svenska forskningssystemet. Det bildades 2001 som en sammanslagning av Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR), Teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR), Medicinska forskningsrådet (MFR) och Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) samt Forskningsrådsnämnden (FRN). Lärosätenas samlade intäkter från Vetenskapsrådet uppgick 2015 till 4,8 miljarder kronor, vilket innebär en ökning med 2,3 miljarder kronor eller 90 procent i reala termer sedan 2005. Intäkterna har stigit under hela perioden, men huvuddelen av ökningen inträffade efter 2008. Intäktsutvecklingen följer med viss eftersläpning periodens forskningspolitiska beslut, som inneburit flera stora och på varandra följande tillskott till rådet att fördela. Från och med 2013 disponerar Vetenskapsrådet dessutom 170 miljoner kronor ur biståndsbudgeten för finansiering av utvecklingsforskning, medel som staten tidigare kanaliserade genom Sida.

Tabell 10. Lärosätenas totala intäkter av bidrag från Vetenskapsrådet, miljoner kronor, 2015 års priser, samt de största mottagarnas andelar. Uppgifterna för Stockholms universitet och Uppsala universitet inkluderar Lärarhögskolan i Stockholm (2005–2007) respektive Högskolan på Gotland (2005–2013).

	2005	2007	2009	2011	2013	2015
Vetenskapsrådet totalt (mkr)	2 537	2 598	3 207	3 711	4 261	4 826
Lunds universitet	17 %	19 %	20 %	18 %	19 %	19 %
Karolinska institutet	13 %	13 %	14 %	16 %	16 %	17 %
Uppsala universitet	16 %	15 %	14 %	14 %	13 %	15 %
Göteborgs universitet	10 %	10 %	11 %	10 %	11 %	11 %
Stockholms universitet	10 %	11 %	10 %	9 %	8 %	7 %
Kungl. Tekniska högskolan	8 %	9 %	7 %	8 %	8 %	7 %
Linköpings universitet	5 %	5 %	6 %	6 %	6 %	6 %
Chalmers tekniska högskola	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	6 %
Umeå universitet	6 %	6 %	6 %	7 %	7 %	5 %
Summa nio största	94 %	95 %	95 %	94 %	94 %	94 %

Huvuddelen av forskningsbidragen från Vetenskapsrådet är koncentrerade till ett fåtal lärosäten. De tre största mottagarna har under hela perioden varit Lunds universitet, Karolinska institutet och Uppsala universitet. Deras andel av lärosätenas samlade intäkter av bidrag från Vetenskapsrådet ökade mellan 2005 och 2015 från 46 procent till drygt 51 procent (främst på grund av ökade medel till Karolinska institutet). En bredare grupp om nio lärosäten har under hela perioden mottagit omkring 94 procent av de samlade intäkterna från Vetenskapsrådet. Mellan lärosätena inom denna grupp finns dock stora skillnader i intäktsutveckling. Mest har intäkterna ökat vid Karolinska institutet och Linköpings universitet, vars intäkter av forskningsbidrag från Vetenskapsrådet 2015 var 153 procent respektive 113 procent högre än 2005 års nivå. Stockholms universitet har redovisat den minsta intäktsökningen av de nio lärosätena, motsvarande 34 procent mellan 2005 och 2015.

Forskningsrådet för miljö och areella näringar (Formas) har till uppgift att finansiera grundforskning och behovsmotiverad forskning inom områdena miljö, areella näringar och samhällsbyggande. Vid bildandet 2001 tog Formas över uppgifter som tidigare hade vilat på framförallt Byggeforskningsrådet (BFR) och Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR). Formas är det näst största av de tre forskningsråden, men skillnaden mot Vetenskapsrådet är stor. Formas finansiering motsvarar endast en femtedel av Vetenskapsrådets forskningsvolym vid svenska lärosäten. Lärosätenas intäkter från Formas har i likhet med intäkterna från de andra forskningsråden ökat betydligt under perioden. Sedan 2005 har de stigit med knappt 80 procent till sammanlagt 929 miljoner kronor.

Tabell 11. Lärosätenas intäkter av bidrag från Formas och de största mottagarnas andelar, miljoner kronor, 2015 års priser. Uppgifterna för Stockholms universitet inkluderar Lärarhögskolan i Stockholm (2005–2007).

	2005	2007	2009	2011	2013	2015
Formas totalt (mkr)	517	563	658	740	869	929
Sveriges lantbruksuniversitet	28 %	31 %	31 %	30 %	25 %	26 %
Lunds universitet	14 %	13 %	12 %	13 %	14 %	14 %
Uppsala universitet	8 %	9 %	8 %	7 %	9 %	9 %
Göteborgs universitet	11 %	9 %	13 %	13 %	13 %	8 %
Chalmers tekniska högskola	7 %	6 %	4 %	7 %	8 %	8 %
Stockholms universitet	8 %	10 %	9 %	10 %	8 %	8 %
Kungl. Tekniska högskolan	7 %	6 %	5 %	6 %	7 %	8 %
Umeå universitet	7 %	7 %	6 %	5 %	6 %	6 %
Summa åtta största	90 %	91 %	88 %	91 %	91 %	87 %

I likhet med de andra forskningsråden är Formas forskningsbidrag koncentrerade till ett mindre antal lärosäten. Under hela perioden 2005 till 2015 har de åtta största mottagarnas andel av lärosätenas totala intäkter av forskningsbidrag från Formas legat omkring eller strax under 90 procent. Sveriges lantbruksuniversitet har varit den enskilt största mottagaren, med mellan omkring 25 och 30 procent av lärosätenas samlade intäkter från Formas.

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) har till uppgift att möta de speciella kunskapsbehov som finns inom välfärds- och arbetslivs-områdena. Det bildades 2001 genom en sammanslagning av Socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR) och delar av Rådet för arbetslivsforskning (RALF). Fram till den 1 juli 2013 gick det under namnet Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS).

Tabell 12. Lärosätenas intäkter av bidrag från Forte och de största mottagarnas andelar, miljoner kronor, 2015 års pris. Uppgifterna för Stockholms universitet och Uppsala universitet inkluderar Lärarhögskolan i Stockholm (2005–2007) respektive Högskolan på Gotland (2005–2013).

	2005	2007	2009	2011	2013	2015
Forte totalt (mkr)	301	311	392	426	460	475
Karolinska institutet	19 %	18 %	20 %	23 %	23 %	25 %
Stockholms universitet	19 %	20 %	16 %	17 %	16 %	18 %
Göteborgs universitet	15 %	18 %	16 %	15 %	16 %	14 %
Lunds universitet	14 %	11 %	11 %	13 %	12 %	11 %
Umeå universitet	8 %	7 %	8 %	7 %	9 %	9 %
Uppsala universitet	7 %	6 %	7 %	9 %	8 %	6 %
Linköpings universitet	9 %	6 %	12 %	7 %	8 %	6 %
Summa sju största	92 %	88 %	89 %	91 %	91 %	89 %

Forte är det minsta av de tre forskningsråden sett till finansierad forskningsvolym och finansierar endast motsvarande knappt åtta procent av deras samlade forskningsbidrag. Sammantaget uppgick lärosätenas intäkter av bidrag från Forte 2015 till 475 miljoner kronor, vilket är en ökning med 174 miljoner kronor i reala termer, motsvarande 57,7 procent, jämfört med 2005 års nivå. Ökningen är betydande, men ligger under genomsnittet för de tre forskningsråden. Karolinska institutet stod 2015 för en fjärdedel av de samlade intäkterna. Resterande intäkter gick huvudsakligen till en grupp breda etablerade universitet med forskningsverksamhet inom rådets ansvarsområde. Sett över hela perioden 2005 till 2015 har omkring 90 procent av intäkterna tillfallit en grupp om sju lärosäten.

Övriga forskningsfinansierande myndigheter

Olika statliga myndigheter svarar för omkring hälften av lärosätenas intäkter av bidrag för ordinarie forskning och utbildning på forskarnivå. Forskningsrådets finansiering utgör huvuddelen, men därutöver bidrar en rad andra statliga myndigheter med betydande summor. Sammanlagt uppgick lärosätenas intäkter av bidrag till forskning och utbildning på forskarnivå från dessa övriga statliga myndigheter (exklusive forskningsråd och statliga universitet och högskolor) till 2,7 miljarder kronor 2015. I reala termer har de övriga myndigheternas bidrag ökat med 600 miljoner kronor, motsvarande 29 procent, jämfört med 2005 års nivå.

Tabell 13. Lärosätenas intäkter av bidrag från övriga forskningsfinansierande myndigheter och förändring mellan 2005 och 2015, miljoner kronor, 2015 års priser. I statistiken började intäkter från Energimyndigheten särredovisas 2008. Energimyndigheten ingick tidigare i gruppen övriga statliga myndigheter vilket förklarar delar av minskningen mellan 2005 och 2010.

	2005	2010	2015	Förändring 2005-2015	
Vinnova	542	984	971	429	79 %
Energimyndigheten		406	706	706	
Arbetsförmedlingen	38	35	29	-8	-22 %
Försvarsmyndigheter	37	30	33	-3	-9 %
Länsstyrelser	105	47	31	-74	-71 %
Rymdstyrelsen	57	54	87	31	54 %
SIDA/SAREC	354	333	89	-265	-75 %
Övriga statliga myndigheter	925	811	713	-212	-23 %
Totalt	2 057	2 701	2 660	603	29 %

I statistiken särredovisas lärosätenas intäkter från några av de viktigaste forskningsfinansierande myndigheterna. De två största är Verket för innovationssystem (Vinnova) och Statens energimyndighet, som tillsammans står för knappt två tredjedelar av de övriga statliga myndigheternas finansiering av ordinarie forskningsverksamhet vid svenska lärosäten. Energimyndigheten har funnits länge, men intäkterna särredovisas i statistiken först från och med 2008. Tidigare ingick lärosätenas intäkter från dem i övriga statliga myndigheter.

Vinnova bildades 2001, samtidigt som forskningsråden, i samband med den omstrukturering av det svenska systemet för statlig forskningsfinansiering som då genomfördes. Föregångaren var Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK), som i samband med omorganisationen delades upp i fyra nya myndigheter varav Vinnova var en. I motsats till de tre forskningsråden, vars medel nästan uteslutande går till universiteten och högskolorna, har Vinnova dessutom andra uppgifter. En betydande andel av Vinnovas forskningsstöd riktar sig till näringslivet och institutssektorn.

Tabell 14. Lärosätenas bidragsintäkter från Vinnova och de största mottagarnas andelar, miljoner kronor, 2015 års priser.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015
Vinnova totalt (mkr)	542	579	917	995	928	971
Chalmers tekniska högskola	14 %	19 %	17 %	17 %	20 %	18 %
Kungl. tekniska högskolan	22 %	18 %	17 %	18 %	17 %	16 %
Lunds universitet	14 %	11 %	9 %	8 %	11 %	11 %
Linköpings universitet	14 %	11 %	11 %	9 %	7 %	10 %
Luleå tekniska universitet	5 %	6 %	6 %	6 %	6 %	10 %
Karolinska institutet	5 %	5 %	6 %	7 %	7 %	5 %
Uppsala universitet	7 %	7 %	7 %	8 %	6 %	4 %
Summa sju största	82 %	76 %	73 %	73 %	74 %	75 %

Det senaste decenniet har Vinnova fått betydande resurstillskott genom periodens forskningspolitiska beslut. Sammantaget uppgick lärosätens intäkter av forskningsbidrag från Vinnova 2015 till 971 miljoner kronor, vilket är en ökning med 429 miljoner kronor eller 79 procent i reala termer sedan 2005. Man kan alltså konstatera att intäktsutvecklingen ligger i linje med ökningen av bidrag från forskningsråden. Inriktningen hos Vinnova har till stor del varit stöd till teknisk forskning och utveckling. Fortfarande är Kungl. Tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola, tillsammans med universiteten i Lund och Linköping, som har en omfattande teknisk forsknings- och utvecklingsverksamhet, de största mottagarna av bidrag.

Tabell 15. Lärosätens bidragsintäkter från Energimyndigheten och de största mottagarnas andelar, miljoner kronor, 2015 års priser. Uppgifterna för Uppsala universitet inkluderar Högskolan på Gotland (2009–2013).

	2009	2011	2013	2015
Energimyndigheten totalt (mkr)	436	473	570	706
Chalmers tekniska högskola	28 %	27 %	23 %	25 %
Lunds universitet	15 %	17 %	19 %	17 %
Kungl. tekniska högskolan	19 %	18 %	17 %	17 %
Luleå tekniska universitet	3 %	5 %	8 %	10 %
Uppsala universitet	12 %	10 %	9 %	8 %
Linköpings universitet	8 %	8 %	8 %	8 %
Sveriges lantbruksuniversitet	8 %	8 %	9 %	7 %
Summa sju största	92 %	93 %	92 %	92 %

Statens energimyndighet, som förutom sina förvaltningsuppgifter ska stödja forskning och utveckling kopplade till ny energiteknik, har liksom Vinnova givit stadigt ökande bidrag till lärosätens forskningsverksamhet. Myndigheten särredovisas i statistiken sedan 2008. Universitetens och högskolornas samlade intäkter av forskningsbidrag från Energimyndigheten uppgick 2015 till 706 miljoner kronor, vilket är en ökning med 62 procent i reala termer sedan 2009. En grupp om sju breda etablerade och fackinriktade universitet mottar omkring 92 procent av bidragen. Chalmers tekniska högskola är den enskilt största mottagaren med drygt 25 procent av de totala intäkterna.

Till de myndigheter som särredovisas i statistiken hör även Sida, som har haft i uppdrag att finansiera utvecklingsforskning. År 2005 uppgick lärosätens samlade intäkter av forskningsbidrag från Sida till sammanlagt 350 miljoner kronor i dagens priser, men har sedan dess minskat kraftigt och uppgick 2015 till endast 89 miljoner kronor. Förklaringen är framförallt att ansvaret för stöd till forskning av relevans för medel- och låginkomstländer överförts till Vetenskapsrådet.

Universitetens och högskolornas intäkter av bidrag från Rymdstyrelsen uppgick 2015 till knappt 90 miljoner kronor, varav huvuddelen gick till Kungl. Tekniska högskolan, Chalmers tekniska högskola och Stockholms universitet. Forsvarsmyndigheternas forskningsbidrag var 2015 relativt blygsamt, endast

33 miljoner kronor, varav Kungl. Tekniska högskolan redovisade drygt 60 procent. Från Länsstyrelserna kommer bidragsintäkter på drygt 30 miljoner kronor. Lärosätena har dessutom intäkter av forskningsbidrag från ett stort antal myndigheter som inte särredovisas i statistiken. Forskningsbidragen från icke namngivna statliga myndigheter uppgick 2015 till sammanlagt 713 miljoner kronor (motsvarande 27 procent av de totala intäkterna från övriga statliga myndigheter) vilket är en minskning sedan 2007 med drygt 400 miljoner kronor i dagens pris. Minskningen beror huvudsakligen på att Energi-myndigheten vid den tidpunkten började särredovisas i statistiken. Störst intäkter från icke namngivna myndigheter redovisade 2015 Göteborgs universitet, sammanlagt 110 miljoner kronor.

Universitet och högskolor

Lärosätena fördelar ibland medel emellan sig. Det sker då genom en transferering och intäkterna för det lärosäte som fördelar medlen vidare påverkas inte (det blir ingen dubbelräkning). Om ursprunget är direkta statsanslag redovisas sådana medel som intäkter från universitet och högskolor. I den mån medel från andra finansiärer fördelas vidare är det den ursprungliga finansiären som ska redovisas i statistiken. Universiteten och högskolorna redovisade 2015 sammanlagda intäkter av bidrag för forskning och utbildning på forskarnivå från andra lärosäten om totalt 632 miljoner kronor. Av dessa stod enskilda utbildningsanordnare för drygt 40 miljoner kronor, medan resten kom från statliga universitet och högskolor.

Jämfört med 2005 års nivå har forskningsbidragen från andra lärosäten ökat med knappt 250 miljoner kronor i reala termer, motsvarande 65 procent. Ökningen är inte jämnt fördelad över perioden. Inledningsvis sjönk bidragen kraftigt och nådde 2009 sin lägsta nivå, knappt 270 miljoner kronor i 2015 års priser. Därefter har bidragen mer än fördubblats i reala termer till dagens nivåer.

Intäktsökningen under senare delen av perioden hänger, som redan nämnts, sannolikt till stor del samman med regeringens satsning på strategiska forskningsområden. Många av de strategiska forskningsområdena har sin grund i gemensamma ansökningar från flera lärosäten. Medlen tillförs det huvudsökande lärosätet i form av direkta statsanslag och fördelas vidare som forskningsbidrag till samarbetande lärosäten. I statistiken borde med andra ord delar av de strategiska forskningsmedlen synas som bidrag från universitet och högskolor och inte som direkta statsanslag.

Minskade bidrag från de offentliga forskningsstiftelserna

De så kallade offentliga forskningsstiftelserna bildades 1993–94 i samband med att de tidigare löntagarfondsstiftelserna avvecklades. Dessa forskningsstiftelser har eget kapital och får inga anslag från staten. Eftersom de bildades med löntagarfondsmedel brukar de emellertid av både SCB och UKÄ räknas till den offentliga finansieringen av svensk forskning. Ett tillskott av löntagarfondsmedel gick även till Riksbankens jubileumsfond, som i den ekonomiska statistiken dock ingår bland privata finansiärer.

Vid bildandet gavs stiftelserna av regeringen ett tidsbegränsat uppdrag. Tanken var alltså att kapitalet skulle förbrukas genom utbetalningar som över tid översteg den finansiella avkastningen. Mot denna bakgrund har lärosätenas bidragsintäkter från de offentliga forskningsstiftelserna minskat svagt under perioden, med fyra procent i reala termer. De offentliga forskningsstiftelserna utgör emellertid fortfarande en betydelsefull grupp finansiärer i forsknings-systemet och lärosätenas samlade intäkter från dem uppgick 2015 till 1,1 miljarder kronor.

Utvecklingen har inte varit jämn under perioden. Inledningsvis minskade intäkterna och nådde sin lägsta nivå 2008. Sedan dess har bidragsintäkterna stigit kontinuerligt, mellan 2008 och 2015 med sammanlagt knappt 170 miljoner kronor i reala termer, motsvarande 18 procent. Som helhet innebar perioden minskade bidrag. Minskningen skulle sannolikt ha varit större om den inte till viss del hade kompenseras av den så kallade högskolemomsen avskaffats under perioden.

Tabell 16. Lärosätenas intäkter av bidrag från de offentliga forskningsstiftelserna och förändring mellan 2005 och 2015, miljoner kronor, 2015 års priser.

	2005	2010	2015	Förändring 2005–2015	
SSF	562	490	512	-51	-9 %
KK - stiftelsen	177	196	249	73	41 %
Mistra	139	119	115	-24	-17 %
Östersjöstiftelsen	168	199	178	10	6 %
STINT	46	25	25	-22	-47 %
Vårdalstiftelsen	41	40	12	-29	-70 %
Totalt	1 133	1 070	1 091	-42	-4 %

Sammantaget har också de offentliga forskningsstiftelsernas andel av lärosätenas intäkter minskat påtagligt under perioden. Deras andel av lärosätenas intäkter av forskningsbidrag minskade från drygt 9 procent till 6 procent mellan 2005 och 2015. Bilden är dock inte entydig. De offentliga forskningsstiftelserna har sinsemellan mycket olika inriktning och finansieringsprofil. Intäktsutvecklingen skiljer sig därtill mellan de olika stiftelserna och mellan mottagande lärosäten. Flera av stiftelserna har kunnat verka längre än ursprungligen avsett bland annat tack vare god avkastning på stiftelsekapitalet.

Stiftelsen för strategisk forskning (SSF) har sin inriktning mot finansiering av starka forskningsmiljöer inom teknik, naturvetenskap och medicin och är den största av de offentliga forskningsstiftelserna. Lärosätenas intäkter av bidrag från SSF har minskat med nio procent i reala termer sedan 2005 och uppgick 2015 till 512 miljoner kronor. Huvuddelen av medlen går till de fackinriktade och breda etablerade universiteten. Enskilt störst bland bidragsmottagarna är Karolinska institutet följt av Lunds universitet och Chalmers tekniska högskola. En grupp om sex lärosäten har under den senaste tioårsperioden mottagit omkring 85 procent av lärosätenas totala bidragsintäkter från SSF.

Tabell 17. Lärosätenas intäkter av bidrag från Stiftelsen för strategisk forskning (SSF) och de största mottagarnas andelar.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015
SSF totalt (mkr)	562	502	436	479	554	512
Karolinska institutet	13 %	13 %	15 %	13 %	14 %	19 %
Lunds universitet	15 %	17 %	19 %	18 %	16 %	17 %
Chalmers tekniska högskola	20 %	21 %	20 %	14 %	13 %	14 %
Kungl. Tekniska högskolan	19 %	15 %	11 %	15 %	16 %	12 %
Uppsala universitet	10 %	9 %	8 %	9 %	12 %	11 %
Linköpings universitet	11 %	11 %	12 %	14 %	13 %	9 %
Summa sex största	87 %	86 %	85 %	84 %	83 %	82 %

Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen) utgör det viktigaste undantaget till den generella trenden av minskade bidrag från de offentliga forskningsstiftelserna. Sedan 2005 har lärosätenas totala intäkter av bidrag från KK-stiftelsen ökat med drygt 70 miljoner kronor i reala termer, motsvarande 41 procent, till knappt 250 miljoner kronor 2015. Med sin inriktning mot stöd till forskning och utveckling vid de nya universiteten och högskolorna skiljer sig KK-stiftelsen dessutom från många andra externa forskningsfinansiärer. KK-stiftelsen är den huvudsakliga externa finansieringskällan för flera av de nya universiteten och högskolorna. Samtidigt som bidragen har ökat, har dessa koncentrerats till en mindre grupp lärosäten. År 2005 stod de tio största mottagarna för knappt 70 procent av lärosätenas samlade intäkter från KK-stiftelsen. Motsvarande siffra 2015 var drygt 90 procent.

Tabell 18. Lärosätenas intäkter av bidrag från Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen) och de största mottagarnas andelar (enligt 2015 års fördelning), miljoner kronor, 2015 års pris. Göteborgs universitet och Karolinska institutet ingick 2005 i den grupp om tio lärosäten som då hade störst intäkter från stiftelsen. Sedan dess har Högskolan i Jönköping och Högskolan i Skövde tillkommit. De tio lärosäten som 2005 hade störst intäkter fick 67 procent av KK-stiftelsens bidrag. Uppgifterna för Linnéuniversitetet avser Växjö universitet och Högskolan i Kalmar åren 2005 till och med 2009.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015
KK - stiftelsen totalt (mkr)	177	152	185	222	222	249
Mälardalens högskola	6 %	5 %	10 %	6 %	12 %	17 %
Högskolan i Halmstad	6 %	10 %	6 %	5 %	11 %	11 %
Högskolan i Skövde	4 %	7 %	6 %	8 %	11 %	11 %
Mittuniversitetet	3 %	10 %	7 %	13 %	13 %	10 %
Örebro universitet	6 %	4 %	4 %	5 %	9 %	10 %
Högskolan i Jönköping	2 %	1 %	5 %	5 %	6 %	10 %
Karlstads universitet	11 %	10 %	5 %	5 %	8 %	7 %
Blekinge tekniska högskola	8 %	8 %	5 %	6 %	8 %	5 %
Högskolan Väst	5 %	5 %	6 %	6 %	6 %	5 %
Linnéuniversitetet	8 %	7 %	5 %	4 %	5 %	5 %
Summa tio största	58 %	67 %	60 %	63 %	88 %	92 %

Som en följd av detta har KK-stiftelsens andel av forskningsbidragen vid vissa av de nya universiteten och högskolorna ökat markant under perioden. Vid de nya universiteten har KK-stiftelsens andel av forskningsbidragen ökat från i genomsnitt 10 procent 2005 till 16 procent 2015. En motsvarande utveckling går att se hos många av högskolorna. Vid högskolorna i Halmstad och Skövde utgör intäkterna från KK-stiftelserna exempelvis mer än 40 procent av de samlade forskningsbidragen.

Östersjöstiftelsens uppgift är uteslutande att finansiera forskning, inom främst humaniora och samhällsvetenskap, vid Södertörns högskola. Alla stiftelsens bidrag går följaktligen till detta lärosäte. Mellan 2005 och 2015 ökade högskolans intäkter av bidrag från stiftelsen med 10 miljoner kronor i reala termer, motsvarande 6 procent, till 178 miljoner kronor 2015. Östersjöstiftelsen är den helt dominerande forskningsfinansieraren vid Södertörns högskola. Betydelsen har ökat över tid. Stiftelsens andel av högskolans totalt redovisade forskningsbidrag har ökat från 76 procent 2005 till knappt 82 procent 2015.

Kommuner och landsting

I den offentliga finansieringen av svensk universitets- och högskoleforskning ingår bidrag från kommuner och landsting. De står tillsammans för en mindre men ökande del av lärosätenas externa intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå. Mellan 2005 och 2015 mer än fördubblades intäkterna av forskningsbidrag från kommuner och landsting i reala termer till knappt 600 miljoner kronor. Till viss del ska denna ökning troligen ses mot bakgrund av högskoleomkostnads avskaffande. Mellan 2009 och 2015 minskade nämligen omfattningen av kommunernas och landstingens forskningsuppdrag till lärosätena med omkring 400 miljoner kronor (drygt 60 procent) samtidigt som forskningsbidragen alltså ökade betydligt.

Kommunernas och landstingens finansiering avser till stor del medicinsk forskning. De lärosäten som redovisar störst intäkter av forskningsbidrag från kommuner och landsting är Karolinska institutet följt av Lunds universitet. Stora intäkter redovisas även av universiteten i Göteborg, Linköping, Uppsala och Umeå. Medlen går huvudsakligen till samma lärosäten som får ersättning för klinisk forskning.

Stiftelser och organisationer utan vinstsyfte i Sverige

En betydande del av lärosätenas intäkter för ordinarie forskning och utbildning på forskarnivå kommer från den privata icke vinstdrivande sektorn. Det finns ett stort antal stiftelser och organisationer utan vinstsyfte i Sverige som ger bidrag till högskolornas forskningsverksamhet. Sammantaget uppgick dessa intäkter till 4,1 miljarder kronor 2015. Det motsvarar 11 procent av lärosätenas samlade intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå och 22 procent av forskningsbidragen.

I ett internationellt perspektiv är detta en hög andel. Den har dessutom legat i stort sett konstant under perioden, vilket förtjänar att lyftas fram mot bakgrund av de stora statliga satsningarna på universitetens och högskolans forskning. Mellan 2005 och 2015 ökade lärosätenas intäkter av forskningsbidrag från stiftelser och organisationer utan vinstsyfte i Sverige med 43 pro-

cent, vilket kan jämföras med lärosätenas samlade intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå som under samma period steg med 31 procent i reala termer.

Tabell 19. Lärosätenas intäkter av bidrag från stiftelser och övriga organisationer utan vinstsyfte i Sverige och förändring mellan 2005 och 2015, miljoner kronor, 2015 års pris.

	2005	2010	2015	Förändring 2005–2015	
Wallenbergstiftelser	561	460	1 128	567	101 %
Cancerfonden	324	342	386	62	19 %
Hjärt - lungfonden		91	160	160	
Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	205	191	274	69	33 %
Stiftelser förvaltade av lärosäte	289	228	212	-77	-27 %
Organisationer utan vinstsyfte i Sverige	1 467	1 572	1 912	445	30 %
Totalt	2 846	2 884	4 072	1 225	43 %

Störst bland de privata forskningsstiftelserna i Sverige är Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Den har som huvudinriktning att finansiera forskning inom naturvetenskap, teknik och medicin. Stiftelsen ger bland annat bidrag till dyrbar vetenskaplig infrastruktur och kostsam utrustning. Men det finns dessutom andra stiftelser som inrättats med medel från familjen Wallenberg och i statistiken redovisas de som en enda finansiär – Wallenbergstiftelserna.

Tabell 20. Lärosätenas intäkter av bidrag från Wallenbergstiftelserna och de största mottagarnas andelar, miljoner kronor, 2015 års pris. I uppgifterna för Uppsala universitet ingår Högskolan på Gotland 2011 och 2013.

	2005	2007	2009	2011	2013	2015
Wallenbergstiftelser totalt (mkr)	561	422	445	527	734	1 128
Karolinska institutet	14 %	16 %	15 %	15 %	18 %	17 %
Uppsala universitet	21 %	24 %	19 %	18 %	19 %	17 %
Lunds universitet	17 %	12 %	14 %	9 %	11 %	14 %
Kungl. Tekniska högskolan	15 %	22 %	23 %	23 %	18 %	12 %
Umeå universitet	3 %	2 %	3 %	5 %	8 %	9 %
Stockholms universitet	6 %	6 %	8 %	6 %	5 %	7 %
Chalmers tekniska högskola	7 %	8 %	9 %	9 %	7 %	7 %
Linköpings universitet	5 %	6 %	4 %	9 %	8 %	7 %
Göteborgs universitet	9 %	4 %	2 %	1 %	4 %	6 %
Sveriges lantbruksuniversitet	2 %	0 %	3 %	3 %	1 %	2 %
Summa tio största	99 %	99 %	99 %	98 %	99 %	99 %

Sedan 2005 har lärosätenas intäkter av forskningsbidrag från Wallenbergstiftelserna fördubblats från knappt 0,6 miljarder till drygt 1,1 miljarder kronor 2015. Denna ökning motsvarar utvecklingen av lärosätenas intäkter från de tre forskningsråden. I ännu högre utsträckning än forskningsråden går stiftelsernas bidrag till de breda etablerade och fackinriktade universiteten. Mellan 2005 och 2015 stod en grupp på tio lärosäten för omkring 99 procent av de redovisade intäkterna från Wallenbergstiftelserna. De största mottagarna av bidrag under perioden har varit Karolinska institutet och Kungl. Tekniska högskolan samt universiteten i Uppsala och Lund. Tillsammans har dessa fyra lärosäten redovisat mellan 60 och 70 procent av de totala intäkterna från Wallenbergstiftelserna.

Cancerfonden är en ideell organisation som ger bidrag till forskning om cancersjukdomar. Lärosätenas samlade intäkter av bidrag från Cancerfonden uppgick 2015 till knappt 390 miljoner kronor, varav huvuddelen gick till ett antal universitet med omfattande medicinsk forskning. Enskilt största mottagare av bidrag är Karolinska institutet, med drygt 40 procent av de redovisade intäkterna. En grupp om fem universitet redovisade under perioden mellan 90 och 95 procent av de totala intäkterna från Cancerfonden.

En andra ideell organisation som stödjer medicinsk forskning är Hjärt-lungfonden, som sedan 2008 särredovisas i den ekonomiska statistiken. Första året för vilket statistik finns tillgängligt redovisade lärosätena intäkter om totalt 71 miljoner kronor i dagens penningvärde. Sedan dess har intäkterna mer än fördubblats till 160 miljoner kronor. Karolinska institutet, Lunds universitet och Göteborgs universitet stod 2015 tillsammans för 87 procent av lärosätenas totala intäkter från Hjärt-lungfonden. Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond har till uppgift att stödja humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Intäktsutvecklingen under perioden har varit ojämn. Inledningsvis minskade intäkterna kraftigt och nådde sin lägsta nivå 2008 då lärosätena tillsammans redovisade 120 miljoner kronor i 2015 års priser från Riksbankens jubileumsfond. Sedan dess har intäkterna ökat kontinuerligt och uppgick 2015 till drygt 270 miljoner kronor. Forskningsbidragen går huvudsakligen till de breda etablerade universiteten.

Det finns även stiftelser som är knutna till och förvaltade av enskilda lärosäten. De största beloppen redovisades 2015 av Uppsala universitet och Lunds universitet, men även Karolinska institutet har betydande forskningsintäkter från anknutna stiftelser.

Omkring hälften av lärosätenas intäkter av forskningsbidrag från organisationer utan vinstsyfte i Sverige kommer emellertid från stiftelser och organisationer som inte särredovisas i statistiken. Det handlar om ett stort antal organisationer utan vinstsyfte som på olika sätt ger bidrag till forskning vid universitet och högskolor, exempelvis branschorganisationer, ideella organisationer, föreningar och mindre stiftelser. Fram till och med 2007 ingick Hjärt- och lungfonden i denna grupp finansiärer. Lärosätenas samlade intäkter från dessa organisationer uppgick 2015 till 1,9 miljarder kronor. Störst intäkter redovisade Karolinska institutet samt Lunds och Göteborgs universitet.

Företag i Sverige

I förhållande till de icke vinstdrivande organisationerna är näringslivets forskningsbidrag till universitet och högskolor relativt blygsamt. Företagen bidrar även indirekt till lärosätenas forskningsverksamhet, bland annat genom att finansiera adjungerade professorer och företagsdoktorander. Dessa insatser syns inte i den ekonomiska statistiken, men uppgifter om omfattningen finns i annan statistik.

Bidragen från företag i Sverige uppgick 2015 till sammanlagt 0,8 miljarder kronor, motsvarande fyra och en halv procent av lärosätenas totala forskningsbidrag. Sedan 2005 har forskningsbidragen ökat med 69 procent i reala termer, men precis som i fallet med intäkterna från kommuner och landsting har förändringen sammanfallit med en motsvarande minskning av uppdragsforskningen.

Störst intäkter av bidrag från företag i Sverige redovisade de fackinriktade universiteten, med Karolinska institutet som enskilt största bidragsmottagare. Kungl. Tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola samt Lunds universitet redovisade också stora intäkter av bidrag från företag. Tillsammans mottog 2015 dessa fyra lärosäten 55 procent av forskningsbidragen från företag i Sverige.

EU och övriga utlandet

Svenska lärosäten redovisade 2015 drygt 1,6 miljarder kronor i intäkter av forskningsbidrag från EU. Det är en ökning med 0,6 miljarder kronor i reala termer, motsvarande 59 procent, jämfört med 2005 års nivå. Från och med 2007 är forskningsbidragen från EU i statistiken uppdelad i medel från Europeiska forskningsrådet (ERC), bidrag från EU:s ramprogram (exklusive ERC) samt andra forskningsbidrag från EU vid sidan om ramprogrammen.

Huvuddelen av forskningsbidragen kommer från EU:s ramprogram. Universitetens och högskolornas intäkter av forskningsbidrag från ramprogrammen (exklusive ERC) har ökat med omkring 10 procent i reala termer sedan 2007 och uppgick 2015 till knappt 1,2 miljarder kronor. Drygt hälften av intäkterna gick 2015 till de fackinriktade universiteten, vilket speglar ramprogrammets inriktning mot tillämpad forskning. Högst intäkter från ramprogrammen redovisade Kungl. Tekniska högskolan följt av Karolinska institutet och Chalmers tekniska högskola. Sammantaget gick omkring 95 procent av ramprogrammets medel till elva breda etablerade och fackinriktade universitet.

Tabell 21. Lärosätenas intäkter av bidrag från EU:s ramprogram (exkl. ERC) och de största mottagarnas andelar, miljoner kronor, 2015 års pris. Uppgifterna för Uppsala universitet inkluderar Högskolan på Gotland (2005–2013).

	2007	2009	2011	2013	2015
EU:s ramprogram totalt (mkr)	1 051	1 129	1 015	988	1 153
Kungl. Tekniska högskolan	17 %	14 %	15 %	17 %	18 %
Karolinska institutet	20 %	21 %	19 %	14 %	15 %
Chalmers tekniska högskola	11 %	11 %	10 %	11 %	13 %
Uppsala universitet	9 %	9 %	7 %	11 %	13 %
Lunds universitet	19 %	18 %	16 %	17 %	12 %
Göteborgs universitet	6 %	8 %	7 %	6 %	5 %
Linköpings universitet	1 %	1 %	6 %	4 %	5 %
Luleå tekniska universitet	2 %	2 %	3 %	6 %	5 %
Umeå universitet	2 %	3 %	2 %	3 %	4 %
Stockholms universitet	5 %	4 %	4 %	4 %	3 %
Sveriges lantbruksuniversitet	4 %	4 %	5 %	3 %	2 %
Summa elva största	96 %	95 %	94 %	96 %	95 %

Under perioden har samtidigt Europeiska forskningsrådet (ERC) tillkommit som en ny forskningsfinansierare. ERC är formellt en del av EU:s ramprogram, men särredovisas i statistiken över lärosätenas bidragsintäkter. Inriktningen hos ERC:s program är stöd till "forskardriven forskning" inom alla vetenskapliga områden. Tillsammans redovisade de svenska lärosätena 2015 knappt 330 miljoner kronor i intäkter av forskningsbidrag från ERC. Huvuddelen av medlen, omkring 98 procent, har tillfallit en grupp om åtta breda etablerade och fackinriktade universitet. Denna grupp sammanfaller med de största mottagarna av forskningsmedel från Vetenskapsrådet, men rangordningen är annorlunda. Uppsala universitet är det lärosäte som redovisat störst intäkter av bidrag från ERC. Därefter kommer Karolinska institutet och Kungl. Tekniska högskolan.

Tabell 22. Lärosätenas intäkter av bidrag från ERC och de största mottagarnas andelar, miljoner kronor, 2015 års pris.

	2009	2011	2013	2015
ERC totalt (mkr)	46	141	323	328
Uppsala universitet	9 %	6 %	21 %	23 %
Karolinska institutet	37 %	0 %	19 %	20 %
Kungl. tekniska högskolan	2 6%	21 %	12 %	16 %
Lunds universitet	5 %	16 %	16 %	12 %
Chalmers tekniska högskola	11 %	18 %	10 %	12 %
Stockholms universitet	13 %	15 %	9 %	5 %
Linköpings universitet	0 %	0 %	4 %	5 %
Göteborgs universitet	0 %	20 %	7 %	4 %
Summa åtta största	100 %	96 %	98 %	98 %

En tredje kategori medel från EU utgörs av forskningsbidrag som ligger helt vid sidan om ramprogrammen. Här återfinns bland annat bidrag från EU:s strukturfonder och regionalfonder. Mellan 2013 och 2015 skedde en kraftig minskning av intäkterna, som föll med nära två tredjedelar i reala termer, från 363 miljoner till 132 miljoner kronor. En del av förklaringen ligger enligt uppgift i ett av de berörda lärosätenas årsredovisningar i att programperioden för flera av EU:s regionala fonder avslutades 2013, samtidigt som de nya utlysningarna försenades. De största mottagarna av bidrag 2013 var Umeå universitet och Mittuniversitetet. Tillsammans med Kungl. Tekniska högskolan och Luleå tekniska universitet redovisade de knappt 60 procent av bidragsintäkterna under 2013.

Utöver medel från EU redovisar svenska lärosäten intäkter av bidrag från andra utländska finansiärer. Universitetens och högskolornas intäkter av forskningsbidrag från övriga utlandet uppgick 2015 till drygt en halv miljard kronor. Merparten av medlen, omkring 70 procent, kom från stiftelser och organisationer utan vinstsyfte i utlandet. Näringslivet genom företag i utlandet tilldelade svenska lärosäten forskningsbidrag om sammanlagt drygt hundra miljoner kronor. I statistiken särredovisas även bidragsintäkter från National Institutes of Health och National Science Foundation (NSF) i USA. Deras samlade bidrag för forskning och utbildning på forskarnivå vid svenska lärosäten uppgick 2015 till sammanlagt lite mer än trettio miljoner kronor.

Utvecklingen av forskningsfinansieringen fram till 2020

Regeringens forskningspolitiska proposition *Kunskap i samverkan* (prop. 2016/17:50), som presenterades i november 2016, innehöll förslag om höjningar av de statliga anslagen med sammanlagt 2,8 miljarder kronor under perioden 2017–2020. Höjningen ska ske dels genom ökade direkta statsanslag till universitet och högskolor med 1,3 miljarder kronor, dels i form av ökade anslag till forskningsfinansierade myndigheter och institut med 1,5 miljarder kronor. Till detta kommer satsningar på energiforskning, som ligger vid sidan om förslagen i den forskningspolitiska propositionen.

Tabell 23. Föreslagna och beräknade anslagsökningar för de statliga anslagen för forskning 2017–2020, miljoner kronor.

	2017	2018	2019	Sammanlagt 2020
Universitet och högskolor	15	520	780	1 300
Vetenskapsrådet	45	220	280	275
Vinnova	265	320	430	575
Formas	25	210	325	350
Forte	40	95	145	175
Rymdstyrelsen	0	25	40	40
RISE	0	100	100	100
Totalt	390	1 490	2 100	2 815

Merparten av dessa medel kommer att tillfalla svenska universitet och högskolor. Det gäller förutom de direkta statsanslagen sannolikt hela ökningen av anslagen till forskningsråden och stora delar av medlen till övriga forskningsfinansierande myndigheter, som dock även kommer att fördelas till bland annat forskningsinstitut och industri. En mindre del avser basfinansiering till industriforskningsinstitutet inom RISE och berör inte universitet och högskolor.

Propositionen anger ramarna för den statliga forskningsfinansieringens utveckling den kommande perioden fram till 2020, men fördelningen av medlen mellan lärosätena preciseras inte. Mot bakgrund av utvecklingen det senaste decenniet och vad som redovisats i propositionen är det ändå möjligt att göra en försiktig prognos om hur lärosätenas intäktsutveckling kommer att påverkas av regeringens förslag den kommande fyraårsperioden.

Endast en mindre höjning av de direkta statsanslagen sker 2017. För 2018 och 2019 är regeringens avsikt att fördela merparten av de ökade direkta statsanslagen enligt den modell som introducerades 2009, men med vissa

förändringar. Fördelningen ska utgå dels från nuvarande två kvalitetsindikatorer, dels samverkan med det omgivande samhället. Den nyttillkomna indikatorn ges samma vikt som vetenskaplig produktion/bibliometri och externa medel. Fördelningen ska vidare ske med hänsyn till det behov som enligt regeringen finns av en mer jämn fördelning mellan universitet och högskolor. Tidigast med början 2020 är avsikten att fördelningen av medel ska ske enligt förslag i en utredning om ett nytt resurstilldelningssystem för utbildning och forskning.

En mindre del av de ökade statsanslagen riktas mot specifika högskolor. Det nybildade Malmö universitet tillförs 90 miljoner kronor 2018 i direkt statsanslag, som tas från de 1,3 miljarder kronor som föreslagits i ökade statsanslag till universitet och högskolor. Medel ska även avsättas till förstärkning och utveckling av forskningen vid de statliga högskolor som inte omfattas av fördelningsmodellen från 2009, dvs. de konstnärliga högskolorna och Försvarshögskolan (FHS). För att öka forskningsanknytningen av utbildningen på grundnivå och avancerad nivå höjs universitetens och högskolornas minsta basresurs till forskning och utbildning på forskarnivå från 8 000 till 12 000 kronor per helårsstudent, vilket berör några av högskolorna. En basresurs på 8 000 kronor per helårsstudent ska också tilldelas enskilda utbildningsanordnare.

Andel direkta statsanslag

Resterande del, sannolikt drygt en miljard kronor, kommer att fördelas mellan lärosätena som ökat basanslag. Fördelningen av anslagsmedlen kommer att anges i kommande budgetpropositioner för 2018 och 2019. Därmed går det ännu inte att med säkerhet säga något om intäktsutvecklingen och hur de direkta statsanslagens andel av forskningsintäkterna kommer att påverkas vid enskilda lärosäten. Regeringens ser det som angeläget att anslagens andel av lärosätenas totala forskningsfinansiering ökar. Det är troligt att utvecklingen här kommer att skilja sig mellan olika lärosäten och grupper av lärosäten. Mot bakgrund av hur anslagsökningen fördelades 2016 är det inte osannolikt att en större andel kommer att gå till de nya universiteten och högskolorna jämfört med perioden 2007–2014. För Malmö universitet kommer tillskottet sannolikt att innebära att andelen direkta statsanslag kommer upp i nivå med de nya universiteten. Flera av de högskolor som omfattas av den minsta garanterade basresursen kommer troligen också att få en högre andel direkta statsanslag. Det gäller bland annat Södertörns högskola, där förslagen innebär höjda basanslag med omkring 20 miljoner kronor.

Förändringen av de olika lärosätenas andel direkta statsanslag i forskningsfinansieringen beror också på utvecklingen av de externa intäkterna, den andra delen av lärosätenas forskningsfinansiering. I det sammanhanget är fördelningen av de forskningsfinansierande myndigheternas ökade resurser perioden 2017–2020 lika viktig att studera som de direkta statsanslagens utveckling. Det som hittills framkommit i studien ger vissa indikationer om vilket utfall som sannolikt kan väntas. Regeringens förslag innebär att de tre forskningsråden tillsammans kommer att få 800 miljoner kronor i ökade statsanslag perioden fram till 2020. Med samma intäktsfördelning som mellan 2010 och 2015 kommer drygt 750 miljoner kronor av dessa medel, mot-

svarande omkring 95 procent, att tillfalla de breda etablerade och fackinriktade universiteten. Av den del av Vinnovas forskningsmedel som gick till lärosätena mellan 2010 och 2015, tillföll knappt 90 procent de breda etablerade och fackinriktade universiteten.

De direkta statsanslagen utgjorde 2015 vid de breda etablerade och fackinriktade universiteten omkring 46 respektive 37 procent av forskningsintäkterna (exklusive finansiella intäkter). Det är mot denna bakgrund som periodens förväntade tillskott av externa forskningsintäkter från statliga myndigheter ska ses. För att inte andelen basfinansiering ska sjunka måste också en betydande del av de ökade direkta statsanslagen tillfalla dessa grupper av lärosäten. Det omvända förhållandet gäller de nya universiteten och högskolorna, vars tillskott av externa forskningsmedel från statliga myndigheter sannolikt kommer att vara väsentligt mindre.

Den långsiktiga trenden är att universitetens och högskolornas andel direkta statsanslag i forskningen minskar. Mellan 2005 och 2015 steg de externa intäkternas andel av lärosätenas totala forskningsintäkter från 53 procent till 56 procent, medan de direkta statsanslagens andel minskade i motsvarande utsträckning. Förslagen i den forskningspolitiska propositionen och satsningarna på energiforskning ger vid handen att tillskotten av statliga medel under perioden 2017–2020 till ungefär lika delar kommer att bestå av direkta statsanslag och medel som kommer lärosätena till del indirekt genom forskningsfinansierande myndigheter. En viktig, men osäker, faktor i sammanhanget är den icke-statliga forskningsfinansieringen. Som denna studie har visat har intäkterna från många privata forskningsfinansiärer hållit relativt jämna steg med utvecklingen av den statliga forskningsfinansieringen mellan 2005 och 2015. Om denna trend håller i sig kommer det att innebära ytterligare tillskott av externa forskningsmedel framförallt till de breda etablerade och fackinriktade universiteten.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

www.uka.se

